

Jānis Soms

FRANCIS TRASUNS

Rīgā

1935

Latvijas Īnv. stud. b-bas „Montania“ izdevums

Veltījums vienotai latvju tautai

Janis Soms

Francis Trasuns

*Latvju tautas vienotāja
dzīve un darbs*

Rīgā.

1935.

L. Ū. studentu biedrības „Montania“ izdevums

Grāmatspiestuve
A.-S. « R O T A » Rigā,
Kr. Barona ielā Nr. 14

Jānis Doms

Francis

Trasius

Francis
Trasius

1937

1937

J. U. Doms

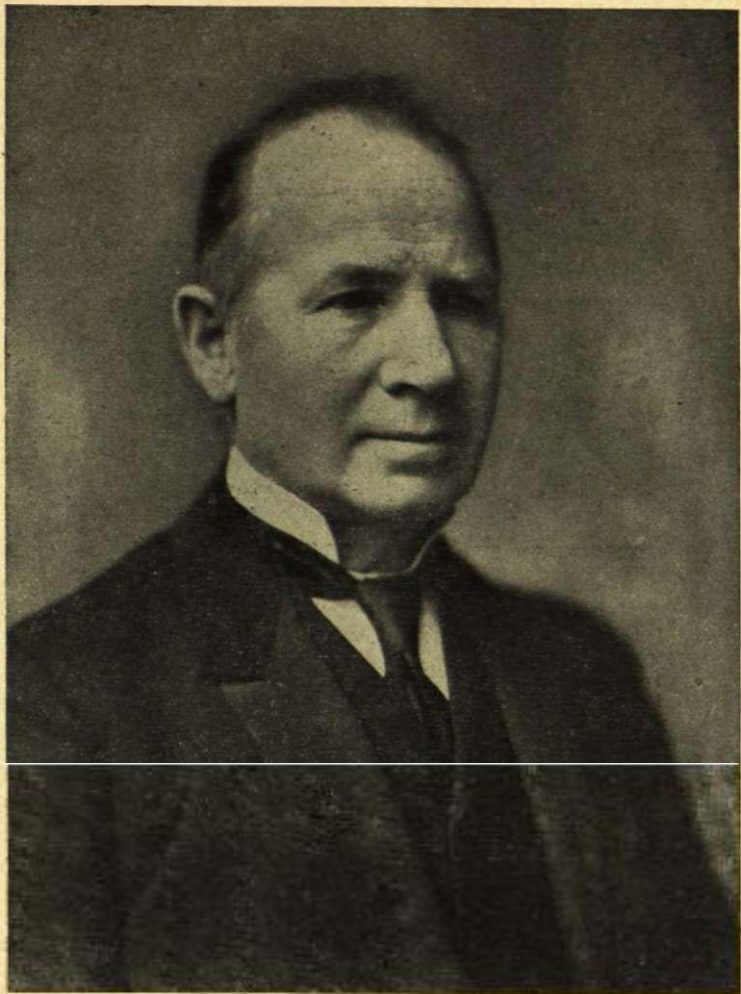
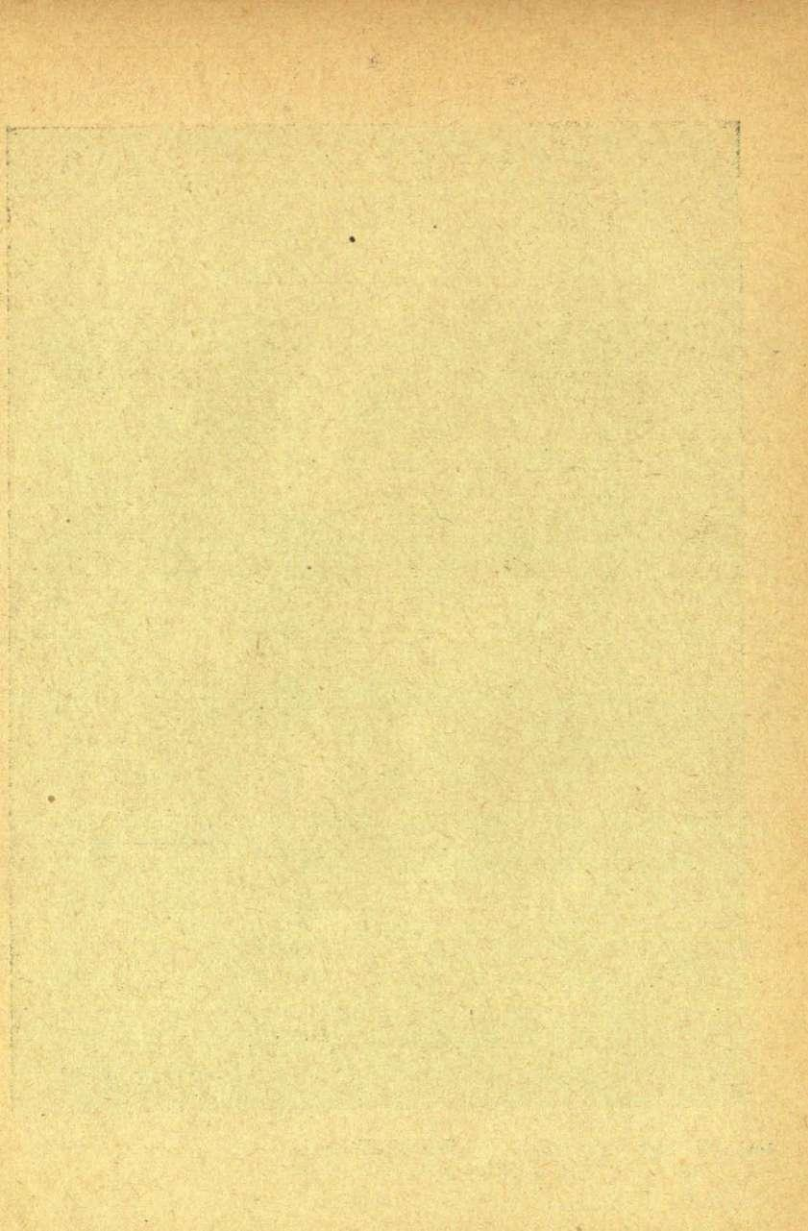

Foto »Klio« Rīgā

Francis Trasuns
(1864. g. 4. X — 6. IV 1926. g.)

Priekšvārds

Jau pagājuši tepat desmit gadi, kopš miris lielais tautas darbinieks un Latgales tautiskās apziņas modinātājs Francis Trasuns. Līdz ar to arī viņa dzīvā piemiņa tautā it kā izplēn pagājības plīvurī, jo retās atmiņu rindiņas presē un ikgadējie atceres brīži viņa nāves dienā, šaurākā viņa laika biedru un cienītāju sabiedrībā, ir par maz, lai pienācīgi novērtētu viņa lielā mūža darba nozīmi mūsu tautas dzīvē un valsts tapšanā. Pie tam viņa nopelni uzsvērti un piemiņa līdz šim atzīmēta tikai šaurākā Latgales latviešu sabiedrībā. Bet Franča Trasuna darbs un viņa loma valsts un tautas vienības idejas populārizēšanā jau pirmskaŗa laikos ir gājusi pāri atsevišķu novadu robežām. Nu ir pienācis laiks, kad viņu kā lielu personību pazītu, saprastu un godam atminētos visa latviešu tauta.

Tā kā par Franci Trasunu līdz šim atklātībā nav parādījies neviens plašāks apcerējums atsevišķa izdevuma veidā, L. Ū. studentu biedrība «Montania», dzīli cienīdama sava mirušā goda filīstra piemiņu un gribēdama tādu paust

ari tautā, atļaujas nodot šo apcerējumu atklātibai, cerībā, ka ar to tiks pakalpots tautas vienības lietai, kam savu, darba pilno mūžu, ir veltījis nelaikis Fr. Trasuns.

Ievērojot, ka doma par Fr. Trasuna monogrāfijas izdošanu radās sakarā ar Latgales atbrīvošanas 15 gadu atceri un ka Fr. Trasuns savā mūža darbā ir bijis viens no spilgtākiem tautiskās atmodas nesējiem un vienības idejas paudējiem latvju tautā, tad šinī apcerējumā, atskaitot biogrāfiskus datus, galvenām kārtām uzsvērti tautiskās atmodas un valsts vienības idejas momenti, kas stāv ciešā sakarā ar nelaika dzīvi un mūsu atbrīvotās un vienotās valsts tapšanu.

Izdodot šo grāmatu, kuŗu uz b-bas ierosinājumu, pēc mūsu ricībā esošiem materiāliem, sastādījis M! com. J. Soms, mēs apzinamies, ka ar to nav izsmelti visi materiālu avoti un pētījumi par Fr. Trasunu, kāpēc uzskātam, ka šis izdevums būs kā ierosinājums daudz plašākam un monumentālākam šāda veida apcerējumam nākotnē.

Cienībā

Latvijas Ūniversitātes studentu biedriba
«MONTANIA».

Rīgā, 1935. g. maijā.

Francis Trasuns kā tautas vienotājs

Katrai tautai ir vajadzīgas lielas personības, gaišas galvas, kas skaidri pārredz notikumu gaitu, izprot tos un spēj savas tautas dzīvi vadīt pretim labākai, gaišākai nākotnei. Šādas personības ir kā spoži meteori, kas laiku pa laikam parādās pie sabiedriskās dzīves apvāršņiem, gaiši apmirdz savu laikmetu un cilvēkus, kas tanī darbojas, dodot pēdējiem ierosmi, bet galvenais — darba sparū un paļāvību uz saviem spēkiem nākotnes cīņās un sasniegumos.

Tā tas ir bijis pie daudzām lielām un mazām pasaules tautām, tā tas bija arī pie mums, latviešu tautas. Lai šeit minam tikai Valdemāra Alunāna, Kronvalda, Ausekļa, Pumpura un citu lielo, tautiskās atmodas laikmeta, latviešu vārdus. Tie ir kā spoži dārgakmeņi tautas dzīves vaiņagā, to gaisma vēl atmirdz līdz pat mūsu dienām un vēl ilgi apmirdzēs paaudžu paaudzēs. Viņi, kas pirmie meta liesmojošus vārdus tautas dvēselē un ne tikai vārdus, bet

tos pierādīja arī savos darbos, savā dzīvē, ir un būs kā dzidrie avoti, no kuriem tauta smelsies dzīvinošos garīgos spēkus, kā prieka un liksmības, tā lielu piemeklējumu brīžos. Tādu vīru piemiņai jābūt svētai.

Arī tagadējais laikmets vai uz ikkatra soļa māca un pierāda, ka nevis tukšas runas ceļ tautas dzīvi uz augšu, bet gan darbs un saprāts lielu personību vadībā.

Latgalei tāds vīrs dzīvoja vēl nesen. Tas bija Francis Trasuns. Viņa lielā personība un lielie darbi, kurus tas veicis savā mūžā, uzliek mums par svētu pienākumu arvienu atcerēties un godam minēt viņa vārdu. Vīrs, par kuru tālāk šeit būs runa, cēlies no vienkāršas Latgales lauku sētas. Viņa bērnība, skolas gadi, bet sevišķi vēlākā sabiedriskā darbība gan norit dažādās, toreizējās Krievijas malās, bet neskatoties uz visu to, viņa domas un darbi vienmēr bija cieši saistīti ar zemi un tautu, no kuras viņš bija cēlies — ar latvisko Latgali.

Nav jāaizmirst, ka Trasunam, vēl šī gadu simteņa sākumā, bija jāveic darbs, ko pārējā Latvijā bija veikuši minētie tautiskās atmodas dižie tautas darbinieki, jau pagājušā gadu simta sešdesmitos gados. Viņam tāpēc, ar Kronvalda dedzību bija jāsludina tēvzemes un

tautas mīlestība, līdzīgi Auseklim bija jābūt par īsta latveeša un latviskuma paraugu, beidzot, viņam bija jāvada tauta pa Pumpura Lāčplēša tēlotā latviešu tautas garīgā spēka un varonības ceļu. Viņš, liekas, vislabāk bija izpratis Valdemāra dzīves gudrību, proti: ka bez gara gaismas nav pārticības un bez pārticības, savukārt grūti sasniedzama gara gaisma.

Bez tam, Fr. Trasuna vārds ir visciešāk saistīts ar tautas vienības domas rašanos un Latgales tuvināšanās darbu pārējai Latvijai. Jāsaka pat — viņa uzsāktais ceļš, no kuŗa viņš ne uz mirkli nenovērsās, ir arī tagadējais tuvināšanās un saprašanās ceļš. Grūts, kā to pats Trasuns aplicina, ir bijis šis ceļš. Bet tas viņu neatbaidīja un ne uz mirkli nelika šaubīties par tā pareizību un nepieciešamību.

Kā vienam no pirmiem izglītotiem latviešiem, kas nācis tieši no Latgales zemnieku vidus, viņam bija, labāk kā jebkuŗam citam, saprotami tie apstākļi, kādos tanīs laikos bija jādzīvo Latgales zemniekam. Viņš skaidri redzēja un saprata, kādas briesmas draud latvietībai no pārkrievošanas un pārpoļošanas politikas. Tāpēc Trasunam bija jācīnās uz vairākām frontēm reizē. Par to viņš pastāsta arī savās atmiņās, kuŗas kā kultūrvēsturisks

dokuments šeit pievestas un kas raksturo ne tikai viņu pašu, viņa centienus un dzīvi, bet apgaismo arī tā laika apstākļus un šādas darbības tautas labā, iespējamību.

Franča Trasuna vārds tik lielā mērā saistīts ar tautiskās atmodas laikmetu Latgalē un viņas tālāko likteņu izveidošanos, ka apskatot viņa dzīves gājumu un novērtējot, kaut arī galvenos vilcienos, viņa daudzpusīgo darbību, gribot negribot jāapstājas arī pie Latgales atmodas laikmeta raksturojuma un brīvās Latvijas tapšanas viņas tagadējās robežās. Šo lietu un parādību sakarību, gan tīri kultūrālā, gan saimnieciski-politiskā dzīvē, vislabāk var saprast apskatot šīs lielās personības, kāds bija Francis Trasuns, dzīves gājumu un viņa darbību.

Francis Trasuns dzimis 4. oktobrī 1864. g. Sakstagalas pagastā, Sakstagalas sādžā kā samērā turīgu vecāku dēls. Francis ģimenē bija jaunākais starp saviem septiņiem brāļiem. Jau no pašas bērnības Franci viņa vecāki audzina stingrā katoļu baznīcas garā, jo arī viņi paši ir ļoti reliģiozi cilvēki. Arī darba ziņā viņš netiek lutināts, — jau no pašas mazotnes viņu sūta gana gaitās. Skolā Francis uzrāda sekmes un pamudināts no kāda vietējā baznīckunga Andrekusa, tēvs Stanislavs sūta savu

Kalna sēta Sakstīgalā, kur dzimis Fr. Trasuns

dēlu uz Jelgavu mācīties realģimnāzijā. Pēc tās beigšanas paceļas jautājums par tālāku izglītības turpināšanu. Iekļūt universitātē, vai kādā citā augstākā mācības iestādē, zemnieku bērniem tajos laikos gandrīz nebija iespējams. Kā viņa vecāki, tā arī pats Francis tāpēc izšķīrās par garīdznieka amatu, jo tas, kā viņš pats vēlāk saka, ir bijis vieglākais ceļš, kā piekļūt tuvāk apspiestās tautas dvēselei. Viņš iestājās katoļu garīgā seminārā, lai studētu teoloģiju un pēc tam akadēmijā, ko 1891. gadā nobeidz ar maģistra grādu. Blakus tam viņš dzīvi interesējas arī par citām zinātnes nozarēm, papildinot savas zināšanas pašmācības ceļā.

Savas sabiedriskās darbības gaitas Francis Trasuns iesāk taisni tanī laikā, kad Latgale zem Krievijas valdības pārdzīvo vislielākos garīgos spaidus. Pēc 1861. g. manifesta, ar kuŗu atceļ dzimtbūšanu visā Krievijā un līdz ar to arī tagadējā Latgalē, zemnieku stāvoklis mazliet gan uzlabojas, bet garīgās attīstības ziņā viņi tomēr palika vēl joprojām apspiesti. Cariskai valdībai bija nodoms iznīcināt mazākās tautas un padarīt tās par pareizticīgiem krieviem. To starpā ietilpa arī Lietuva un Latgale. Pēc poļu dumpja, 1863. g., Viļņas ģenerālgubernātors Muravjevs noliedza lietuvjiem izdot grāmatas un laikrakstus latīņu burtiem, ko 1870. g. at-

tiecināja arī uz Vitebskas guberņas, t. i. tagadējās Latgales, iedzīvotājiem.

Pirmais latgaļu dialektā drukātais Gustava Manteifeļa kaledārs, kas iznāca 1860. g., ar žandarmu pavēli bija apturēts un noliegts. Tāpat netika atļautas arī lūgšanu grāmatas, no kurām mātes mācīja savus bērnus lasīšanas mākslā. Vēlākos laikos tās drukāja Tīlzītē, un kontrabandas ceļā žīdi viņas ieveda Latgalē. Bet sevišķi ar lielu neatlaidību un bardzību valdošās aprindas apspieda katru brīvāku vārdu un nacionālu domu. Tāpēc nebija brīnums, ka šinī laikā daudz maz izglītots zemnieka dēls, vai nu apziņas trūkuma vai arī tīri materiālu labumu dēļ, noliedza savu kārtu un piederību pie latviešu tautas.

Izņēmums bija Francis Trasuns. Viņu skola ne tikai neattālina no zemniecības un savas tautas, bet gan otrādi: līdz ar attīstību un skolā gūtām zināšanām viņš vēl skaidrāk sāk saprast un sāpīgāk izjust cariskās valdības netaisno izturēšanos pret saviem tautas brāļiem. Viņš tagad skaidri redz neapskaužamo Latgales latviešu likteni, netaisnības un pārestības, kuņas viņiem nodara, kā arī pārkrievošanas un pārpoļošanas tieksmes. Klāt pie tam Latgales zemnieka sētā vēl mājō gara tumsa un naba-

dzība. Francis Trasuns saprot, ka kaņot pret šīm tautas nelaimēm iespējams ceļot un modinot no garīgā miega zemnieku masas, iedvešot viņiem tautisko apziņu, kas iespējams vienīgi, sniedzot gara gaismu. Te nu viņa gaišais prāts un taisnais raksturs diktēja nevis bēgt un aizliegties no savas vajātās un nicinātās tautas, bet gan nostāties viņas pusē.

Šinī nolūkā viņš grib vienot visu latviešu tautu. Vēl Jelgavas reālgimnāzijā būdams Trasuns novēro lielo līdzību starp latgaļu izloksni un pārējo latviešu valodu. Vēlākos gados, pētījot vecās kronikas, viņš nāk pie pārliecības, ka Latgales un pārējo Baltijas provinču iedzīvotāji ir viena un tā pati latviešu tauta. Atšķirību radījis tikai apstākļi, ka vēstures gaitās tā tikusi saskaldīta divās atsevišķās daļās, un katra no tām nokļuvusi divu dažādu kultūru ietekmējumos. Uz šīs pārliecības pamata Trasuns tad arī dibina visu savu tālāko sabiedriskā cenoņa un Latgales modinātāja darbību. Būdams labi izglītots, ar plašām zināšanām, vispusīgām spējām un gara dāvanām, pie tam apveltīts ar apbrīnojamu enerģiju, stingru un nelokāmu raksturu, Trasuns visu savu lielo darbu upurē vienam mērķim: celt Latgali kā garīgi tā materiāli, tuvināt un pēc iespējas vienot atsevišķas latviešu tautas

daļas. Un jāsaka, ka šim mērķim viņš palika uzticīgs līdz pat pēdējam savas elpas vilcienam.

Savā darbībā viņš nav maldījies pa dažādiem ceļiem, nav apstājies nezināšanā vai šaubās par tā pareizību, neskatoties uz daudz un dažādiem šķēršļiem un nepatīkšanām. Franča Trasuna galvenās rakstura īpašības tā tad bija: ticēt sev, saviem spēkiem, apzināties savas darbības gala mērķi un ceļa pareizību, kuŗš uz to ved. Tāpēc tur, kur bija runa par tautu un viņas godu, vai kas bija pret viņa pārlicību, Trasuns kompromisu nepazina. Šo īpašību dēļ, sevišķi vēlākos darbības gados, viņam nācās bieži un daudz ciest.

Pirmais darbs, ko Trasuns saraksta vēl seminārā būdams, ir pēc Bilenšteina parauga sastādītā latviešu gramatika latgaliešiem — Latgales latviešiem. No tās, diemžēl, nav uzglabājies neviens eksemplārs, jo tā bija novilkta tikai uz hektogrāfa nedaudzos eksemplāros. Pēc garīgās akadēmijas beigšanas viņu 1892. g. nozīmē par vikāru Daugavpilī. Te nu arī sākas viņa īstais darba lauks. Kā skolu kapelāns, apmeklējot skolas un pasniedzot ticības mācību, Trasuns novēro, ka daudzi skolēni ar tīri latviskiem uzvārdiem ticības mācības ga-

balus mājās poļu valodā un, kas tas ļaunākais, noliedz, ka viņi būtu latvieši. Jaunais kape-lāns sāk norāt tādus skolēnus un vispāri ticī-bas mācības stundās izved tautiskās apziņas propagandas darbu. Viņš māca bērnus mīlēt savu tautu un dzimteni, nenoliegt savu tautī-bu, bet būt uz to lepniem. Tāda Trasuna rī-cība, saprotāms, nav noslēpums vietējiem poļu muižniekiem un krievu ierēdņiem, kuŗi vērs uz to arī administrācijas uzmanību. Drīzi vien Trasunu no Daugavpils pārceļ uz Rīgu. Tas tomēr latviešu tautas lietai par sliktu nenāk, bet drīzāk par labu, jo te Trasuns nodibina tu-vus sakarus ar pārējiem latviešu sabiedriskiem darbiniekiem, kuŗi lolo, kaut arī vēl visai ne-skaidru, domu par autonomas Latvijas nodibi-nāšanos. Trasuns sāk stāstīt un informēt Rī-gas latviešus, ka Vitebskas gubernā dzīvo tādi paši latvieši un ka nepieciešams nodibināt cie-šas vienības saites starp vieniem un otriem. Šinī nolūkā viņš lasa lekcijas, raksta vietējā presē un visādi aicina tautas brāļus nākt pa-līgā Vitebskas gubernas latviešiem, jo tos no-spiežot gara tumsa un materiālais posts. Jā-saka, tomēr, ka tālāk par šo informāciju sav-starpējās tuvināšanās darbs, ar maziem izņē-mumiem, uz priekšu negribēja virzīties, kam par iemēslu, kā pats Trasuns savās atmiņās

vēlāk stāsta, ir bijis pārējo latviešu intereses trūkums par saviem tautas brāļiem .

Šādas rīcības dēļ Trasunu drīz vien, uz krievu administrācijas mājienu, pārceļ uz Pēterpili. Bet arī te viņš nepārtrauc nodibinātos sakarus ar Rīgas latviešu sabiedriskiem darbiniekiem un ne uz mirkli neatmet domu par latviešu apvienošanu. Lieta nonāca tomēr tik tālu, ka uz politiskās pārvaldes ievāktām ziņām, Trasunu, apvainojot Krievijas valsts pamatu graušanā, 1896. g. izsūta kā trimdinieku uz Vladimiru. Te, šķirts no dzimtenes, aktīvo sabiedrisko darbību viņš spiests pārtraukt. Savus mērķus un uzdevumus viņš tomēr neaizmirst ne uz mirkli.

Atgriezies no trimdas Fr. Trasuns ir pārliecināts, ka stiprākais ierocis cīņā ar tumsību un tautas neapzinību ir drukāts vārds. Šinī nolūkā viņš stājas pie kalendāra izdošanas. 1900. gadā, vēl pastāvot drukas brīvības aizliegumam Latgalē, viņš izdod „Daugavas katoļu kalendāru“. Tā kā tas iespiests literātūras valodā, tad no sākuma starp Latgales Latviešiem tas izplātās ļoti niecīgos apmēros. Kalendāra izdošanu Trasuns tomēr turpina līdz pat 1905. gadam.

Tanī laikā Pēterpilī atradās jau prāva Latgales latviešu kolonija, kuŗa pa lielākai daļai sastāvēja no fabriku strādniekiem un amatnie-

kiem. Ļoti maz starp tiem bija intelligences: daži baznīckungi, studenti, apm. kādi desmit ģimnaziju un zemāku skolu audzēkņi. Kā strādnieku, tā intelligences starpā nebija nekādu tuvāku saišķu. Katrs dzīvoja savu noslēgtu dzīvi, veica savus ikdienišķos darbus un brīvo laiku pavadīja kā nu kuŗš.

Te nu Trasuns sāk organizēt tos. Notur slepenas apspriedes un sapulces, kuŗās nāk ar dažādiem ierosinājumiem, kur iet runa par tautu un par intelligences uzdevumiem tautas apziņas modināšanā. No šīm apspriedēm vēlāk izveidojās „Latviešu mūzikālā biedrība“, kuŗas iekšējā darbība un tālākie mērķi, starp citu sakot, nestāvēja nekādā sakarā ar viņas nosaukumu un bija pirmā Latgales latviešu organizācija vispār. Par tās priekšsēdētāju nāk Fr. Trasuns, kuŗš drīzi vien iesilda latviešu sirdis un iedveš nacionālo pašapziņu. Šai biedrībai bija milzīga nozīme Pēterpils latviešu kolonijas dzīvē. Tās iespaids sniedzās arī uz Latgali, jo tā sarīkoja vairākus koŗa priekšnesumus un pirmās teātra izrādes. Biedrība, lai gan atradās ārpus dzimtenes, tomēr kļuva par visas Latgales kultūras centru, ap kuŗu vienojās visi, kas gribēja celt Latgales dzīvi, kur dzima un brieda doma par brīvo Latviju, auga un izveidojās pašapziņa uz savu tautu un zemi.

1904. g. Trasunu ieceļ par katoļu draudžu dekānu Rēzeknē, kur viņš attīsta ļoti rosīgu darbību. Pirmā kārtā viņš apbraukā visas savas dekanāta draudzes, reizē likdams pie sirds draudžu prāvestiem, ka viņu pienākums ir gādāt arī par gara gaismu un tautas materiālo labklājību. Viņš pats ne uz mirkli neizlaiž no acīm lielo tautas darbu, par ko liecina kāds interesants paņēmieni: savos braucienos Trasuns ņem līdzi fonogrāfu, kuŗā vecas māmiņas iedzied raksturīgākās latgaļu tautas dziesmas. Tādā kārtā Trasuns bija savācis ap 300 tautas dziesmu meldijas, kas, diemžēl, vēlākos kuŗa un revolūciju laikos gāja zudumā. Tanī pašā laikā viņš daudz strādā arī kooperācijas ideju propagandēšanā, ieteikdams dibināt patērētāju biedrības, kādas vairākos pagastos arī nodibinās.

Kad 1905. g. Krievijā izceļas nemieri un satricina monarchijas pamatus, plašo Krieviju apdzīvojošās tautas, to starpā arī latvieši, tiecas pēc brīvības un gara gaismas.

Līdz ar pirmās valsts domes vēlēšanām Trasuns saprot, ka nu atnācis īstais laiks, kad iespējams pakalpot tautas lietai. Viņš nododas politiskam darbam. Viņu ievēl par deputātu valsts domē, kur viņš pierāda savas politiķa spējas. Izdod arī laikrakstu „Auseklis“,

kurā apgaismo savu darbību valsts domē un atklāti pauž domu par Rēzeknes, Ludzas un Daugavpils apriņķu pievienošanu Vidzemes guberņai. 1907. g. „Auseklis“, līdzekļu trūkuma dēļ, apstājās. Tā Latgales latvieši atkal palika bez sabiedriskās domas izteicēja — periodiska izdevuma. Tad Trasuns, saprazdams, ka katra iespēja piekļūt ar drukātu vārdu pie tautas, sakarā ar „Ausekļa“ apstāšanos, ir zudusi un ka tādā kārtā iesāktais tautas izglītības un garīgās modināšanas darbs draud apstāties, meklēja citus ceļus. Viņš panāca vienošanos ar lauksaimniecības nedēļas izdevuma „Zemkopis“ redakciju par rakstu ievietošanu latgaļu izloksnē un tā piesūtīšanu „Ausekļa“ lasītājiem. Īpašā nodaļā ar nosaukumu „Ziņas no Latgales (Vitebskas guberņas latviešiem)“ Trasuns raksta par daždažādiem jautājumiem. Jo plaši iztīrā tautas brāļu tuvināšanos jautājumu, kur aizrāda, ka Latvija nebeidzas vis ar Vidzemes robežām. Tāpat viņš ieteic avīzes un grāmatas iespiest latīņu burtiem, lai tās varētu lasīt arī Latgales latvieši. Sevišķi zīmīgi un dziļi patiesi ir no viņa tanī laikā teiktie vārdi: „Vēsture vilkusi robežu tautas brāļu starpā un izšķīrusi mūs, bet mēs uz šīs robežas ceļam mūri, lai vieni otru nepazītu un neredzētu“.

Šo rakstu un Trasuna darbības ietekmē šinī laikā ir jau daudz kas panākts: nodibinātas ciešākas saites, vairākos rakstos un korespondencēs apgaismota Latgales un pārējās Latvijas dzīve, kā arī mēģināts pāriet uz rakstību latīņu burtiem. Bet jau pēc neilga laika šis darbs bija jāpārtrauc, jo krievu valdība bija darīta uzmanīga uz šo parādību. Tā ar 1908. gadu aizliedz ievietot „Zemkopī“ rakstus par Latgali.

Nākošais lielākais Trasuna darbs ir viņa sarakstītā un 1909. g. izdotā lasāmā grāmata „Skolas Dārzs“ („Školas Dōrzs“), kurā izpaužas stipra tendence tuvināt latgaļu izloksni literātūras valodai. Ilgus gadus tā bija vienīgā plašākā mācības grāmata Latgales skolās, kas lielā mērā attaisnoja uz viņu liktās cerības. Paralleli tam Trasuns vēl turpina piedalīties ar rakstiem „Dzimtenes Vēstnesī“ un citos periodiskos izdevumos, pūlēdamies pārliecināt, ka latgalieši ir tie paši latvieši. Ierosina arī jautājumu par kopējās ortogrāfijas izstrādāšanu, kādā nolūkā viņš kopā ar Kempu un Skrindu 1908. gadā piedalās Endzelīna un Mīlenbacha sasauktajā ortogrāfijas jautājuma izlemšanas sapulcē, nākot arī ar saviem priekšlikumiem un ierosinājumiem.

Vēl jāatgriežas pie Trasuna darbības

valsts domē. Paliekot aizvien uzticīgs sprau-
stam mērķim, aizstāvot brīvības un latviešu
tautas vienības principus, viņš to propagandē
arī valsts domē, apspriežoties ar Vidzemes un
Kurzemes deputātiem-latviešiem — Jāni Čak-
sti, Jāni Kreicbergu un citiem, kā arī liberālā
novirziena krievu laikrakstos. Viņš aizstāv
arī tautu pašnoteikšanās tiesības un plašu ze-
mes reformu, kāpēc krievu valdība viņu pa-
stāvīgi tur aizdomās. Pēc valsts domes atlai-
šanas Trasunu nozīmē par profesoru Pēterpils
garīgā seminārā, kur viņš darbojas kā latviešu
valodas pasniedzējs. Vēlākos gados viņu no
Pēterpils pārceļ uz Rēveli, tad Narvu un beidzot
uz Gatčinu, kas viņu politiskā un sabiedriskā
darbībā stipri traucē.

Kad 1917. gadā sabrūk vecā Krievija un
Kerenska pagaidu valdība pasludina tautu paš-
noteikšanās tiesības, Trasuns redz un saprot,
ka nu ir īstais laiks izvest sen loloto mērķi līdz
galam. Viņš kļūst ļoti aktīvs un attīsta stipru
aģitāciju par Latgales pievienošanu pārējām
Baltijas provincēm. Sevišķi sīvas cīņas viņam
jāizcīna ar pārējiem garīdzniekiem-sveštautie-
šiem, kuriem šāda apvienošanās nav pa prā-
tam. No viņa, sakarā ar gatavošanos vēsturi-
skajam 1917. g. kongresam, sasauktajās baz-
nīckungu apspriedēs izceļas karstas debates par

Latgales tālāko likteni. Francis Trasuns tad saka: „Mums jāizšķir jautājums — vai Latgalei dzīvot un plaukt, vai nīkuļot un mirt garīgi; — vai ar kultūru uz vakariem, vai ar barbarismu uz austrumiem!“ Viņa neatlaidīgajai rīcībai un noteiktai pārliecībai ir tomēr lieli panākumi arī gandrīz visu garīdznieku aprindās. Viņa pūles minētajā 1917. gada Latgales kongresā, Rēzeknē vainagojas ar lieliskiem panākumiem. Nu viņš redz piepildāmos centienus, kuŗu dēļ bija kaŗojis visu savu dzīvi: tauta top brīva un apvienota ar saviem cilts brāļiem. Bet Latgali un paŗu Trasunu sagaida jauni pārbaudījumi. Pēc oktōbra revolūcijas lielinieku vajāts, viņš spiests bēgt un tikai pateicoties laimīgam gadījumam paliek dzīvs un pārnāk pāri sarkano fronteī.

Nokļuvis jau atbrīvotās Latvijas terriŗorijā, viņš nodibina sakarus ar toreizējo Kārļa Ulmaņa pagaidu valdību un ierodoties Rīgā, iestājas Tautas padomē kā Latgales delegāts. Drīz pēc tam viņu nozīmē par Latgales lietu ministri, kur viņš pastāvīgi rūpējas par Latgales atbrīvoŗanu no lielinieku jūga, kas 1920. gadā arī notiek.

Arī šinī laikā viņš, blakus politiŗkam dar-

bam daudz enerģijas un laika ziedo tīri kulturāli-sabiedriskam darbam un publicistikai. Par to viņš pats saka: „Visu manu laiku, kas man atlika no amata pienākumiem, aizņēma žurnālistika un sabiedriskais darbs. Mana karstākā vēlēšanās bija celt Latgales zemnieku garīgi un materiāli, radīt Latgalē vajadzīgos inteligentos spēkus un apvienot latviešu tautu vienā organismā, noārdot sīkās īpatnības“.

Bez jau minētiem pienākumiem viņš atrod laiku arī literāriskam un zinātniskam darbam. Tā, piem., viņš sacerē dziļu domās un vērtīgu saturā, dzejas formā ietērtu, drāmu no tautas senatnes dzīves „Nogrimušā pils“ („Nūgrimušō pile“). Bet jo sevišķi populāras tautā kļuvušas viņa fabulas.

Franča Trasuna dzīve, kā jau teikts, nesaraujami saistīta ar tautiskās atmodas un vispāri kultūrālās dzīves attīstības laikmeta sākumu Latgalē. Apstākļi, kādos viņš audzis un mācījies, kā arī vēlākie viņa darba un ciņas gadi ir tik raksturīgi tā laika Latgales latviešu dzīvei un apstākļiem, ka ar pilnu tiesību var teikt, ka tur pilnīgi atspoguļojas minētais laikmets.

To visu jo spilgti ir tēlojis pats Francis Trasuns savās, neilgi pirms nāves uzrakstītās, atmiņās, kuŗas šeit arī pievedu.

*

— Tas bija 1875. gadā, apmēram jūlija beigās. Pa Stečas sila smiltīm gausi vilkās paprāva braucēju rinda, sastāvoša no kādiem 10—12 pajūgiem. Ratos braucēji, puikas, bija izklīduši pa silu lasīdami baravikas un ogas. Viņu tēvi, atpūtinādami nosvīdušos bērīšus, gāja blakus ratiem, kuŗos bija sakŗauti gan maisi ar miltiem, žāvētu cūkas gaļu, sviesta traukiem, kā arī citas bērnu mantiņas. Pašā braucēju vērtenes priekšgalā gāja Varakļānu draudzes vikara Andrekusa šūpulim līdzīgais aizjūgs. Šis Andrekuss bija pierunājis un iedrošinājis vairākus zemniekus nodot savus bērnus skolā Jelgavā, salasījis tos no dažādiem Latgales pagastiem un sādžām un tagad tosveda uz Klankovas dzelzceļa pietātņi un tad tālāk uz Jelgavu. Tie bija pirmie Latgales skolēni: trīs paša Andrekusa māsas dēli, trīs Trasuni un divi Baranovski no Sakstagala pagasta, Justovičs no Varakļānu pagasta un vēl daži citi. Nedaudz vēlāk pie tiem nāca klāt trīs Siliņi no Viļānu pagasta, divi Kantinīki no Sakstagala pagasta, tad Platpīrs un citi. Rīgā bez tam, lai turpinātu mācības, apmetās divi brāļi

Kazriči, tāpat no Sakstagala pagasta, un ap to pat laiku Daugavpils reālskolā iestājās Višnevskis no Atašienes novada.

Manā vietā Andrekuss gribēja lai tēvs sūta uz skolu manu jaunāko brāli Konstantīnu, bet tā kā brālis bija vēl pārāk mazs, tad liktens krita uz mani.

Tāda bija tā kustība, kādu bija radījis mīnētais bāznīkungs Andrekuss. Protāms, ar laiku šī kustība būtu nākusi tā kā tā arī pati no sevis. Bet tas necik nemazina Andrekusa nopelnus šinī lietā. Un cik reižu būs runa par Latgales atdzimšanu, tik reizes tiks godam minēts arī šī latviešu un zemnieku drauga, lietuvieša Andrekusa vārds. Vai šis Andrekuss bija pareizi darījis, ka par mācības vietu bija izvēlējies tālo Jelgavu, kad Daugavpils reālskola bija turpat tuvumā, par to var spriest dažādi. Katrā ziņā viņš to darīja ar nolūku, lai mēs iemācītos vācu valodu, jo Jelgavas skolās priekšmetus pasniedza tikai vācu valodā. Vai šis bija vienīgais motīvs, vai tur zināmu lomu spēlēja arī personīgas simpātijas vāciešiem, vai Jelgavas tuvums Lietuvai, tas man nav zināms. Katrā ziņā dažiem pirmiem Latgales skolēniem vācu valodas iemācīšanās nākošā dzīvē atnesa zināmu labumu, bet dažiem arī aizkavēja pašu

mācīšanos tik tālu, ka tie aizgāja no skolas projām neko nepanākuši. —

Tā Trasuns tēlo savu un pārējo pirmo Latgales skolēnu braucienu uz skolu. Par pašu dzīvi Jelgavā un mācīšanās apstākļiem viņš tālāk stāsta:

— Lai mācīšanās iznāktu lētāka, baznīckungs Andrekuss bija noņēmis kopēju dzīvokli, ēdienu vārītāju, un katrs maksāja zināmu daļu naudā un produktos. Bet vēlākos gados mēs izklidām kur kuņģis gan lielākās, gan mazākās grupās, vienu laiku apmezdamies pie kādas poļietes kopā ar dažiem poļiem, tad pie baltiešiem - latviešiem, beigās pie vāciešiem. Ar laiku poļu un vācu valoda kļuva par mūsu internacionālo valodu. Pie kādas tautības piederam, to mēs paši nezinājām un nejautājām. Tādas lietas netika nemaz cilātas ne mūsu pašu starpā, ne mūsu tēvu mājās. Tikai dzīvojot kādu laiku pie mūrnieku meistara Krūmiņa, viņš dažreiz mani lūdza balsīt dažādus viegla satura tulkotus romānus, kādā kārtā es arī iepazīnos ar baltiešu, resp. literatūras izloksni. Un vai nu aiz pateicības par lasīšanu, vai vienkārši kompānijas dēļ, pāris reizes viņš mūs noveda uz kādu alusbodi. Tā bija slikta audzināšanas skola. Bet, cik man vēlāk kļuva redzāms, tur nebija ļauna nodoma. Uz mums tas neat-

stāja nekāda iespaids, jo mēs vēl nezinājām kas ir ļauns. Jau gluži citāds bija galdnieku meistara sievas, — vācietes, paņēmiens, kas mums lāgu lāgam iedeva pa biļetei uz vācu teātri.

Mēs augām kā gaisa putni bez uzraudzības, vadītājiem un vadīšanas. Mēs paši sev bijām par vienīgiem audzinātājiem. Tanī laikā mums vajadzēja arī pašiem gādāt, kur un kā atrast sev dzīvokli. Sevišķi grūti nācās man, kas no dabas biju kaunīgs un bailīgs. Un tomēr man pašam vajadzēja visu darīt, jo mans vecākais brālis Jāzeps pēc dažiem gadiem bija spiests skolu atstāt un stāties pie arkla. Tā mēs augām pirmie Latgales skolēni-studenti, Latgales cerība un nākotne. —

Par savām pirmām gaitām skolā viņš tālāk turpina:

— Mācīšanās Jelgavā iesākās bez kādas sistēmas, saprašanas un izturības. Mums pašiem nebija nekādas jēgas par to, ko mēs gribam. Priekš tam mēs bijām vēl pārāk jauni.

Patiesībā mēs neko negribējām un nezinājām ko gribēt, ko sev vēlēties. Un mūsu proktoram bkgm Andrekusam, vai nu pašam nebija laika ar mums nodarboties, vai mēs sastādījām tādu raibu materiālu, ar kuŗu nevarēja daudz ko iesākt. Daži no mums prata tikko

lasīt un rakstīt, bet tikai poliski vai krieviski, daži atkal, kā Platpīrs u. c., bija jau nobeiguši pāris vai arī visas Rēzeknes pilsētas skolas klases. Bet neviens nepratām vāciski ne vārda. Mēs izklidām pa dažādām elementārskolām un klasēm. Siliņi, Obermans, Platpīrs un divi Kantinīki iestājās sagatavošanas klasē pie Zēvalda privātā progimnāzijā, mēs: trīs Trasuni, divi Baranovski, Jurdževs u. c., iestājāmies katoļu baznīcas skolā. Mācīšanās gāja gausi uz priekšu un ar kurioziem gadījumiem.

No baznīcas skolas Andrekuss bija nodomājis mūs nodot Jelgavas ģimnāzijā un bija parūpējies par mūsu korrepetīcijām pie kāda ģimnāzista. Bet tā kā mēs bijām pārāk vāji kā vācu tā latīņu valodās, tad eksāmenos izkritām cauri un vēlāk visi salasījāmies Jelgavas aprinķa skolā, kuŗu vēl manā mācīšanās laikā pārvērtā par reālskolu.

Tomēr reālskolā mūsu pulciņš sāka drīzi un stipri dilt. Mana tēva brālis — Jānis Trasuns — bija nopircis Dricēnu pagastā muižiņu, iekritis parādos un bija spiests izņemt no skolas manu brālēnu. Arī mans tēvs Stanišlavs, kas bija nopircis no sava brāļa Jāņa 40 desetīnas zemes Sakstagalā, pievienojis to savām 40 desetīnām, bet ar neizdēvīgu malkas izvešanas uzņēmumu iekritis parādos, bija spiests izņemt

no skolas manu brāli Jāzepu. Jurdževs un Obermans nomira, arī Baranovskis izņēma savus dēlus no skolas. Izstājās no skolas arī divi Siliņi. Trešais, Vinca Siliņš, Pēterburgā atvēra mēchanisku darbnīcu, bet J. Kantinīks iestājās kara dienestā, drīzā laikā kļuva par virsnieku un nomira pulkveža pakāpē. Tā šis mūsu latgaliešu pulciņš, kas vēl turpinājām mācīšanos, bija stipri samazinājies. O. Kazričs bija pārgājis uz Kronštates kara jūrnieku inženieru skolu, kuŗu nobeidza kā inženieris un nomira Odesā, ģenerāļa dienesta pakāpē. Platpīrs, es un Andrējs Kantinīks pārgājām uz Pēterburgu un iestājāmies garīgā seminārā. Vēlāk visi trīs nobeidzām arī garīgo akadēmiju ar teoloģijas maģistra grādu. Tanī pašā laikā arī J. Višnevskis no Daugavpils reālskolas bija iestājies garīgā seminārā Pēterburgā un mazliet vēlāk A. Kazričs nobeidza Rīgas politehnikumu. Tādi bija rezultāti pirmo Latgales skolēnu-studentu kustībai. —

Seminārā un garīgā akadēmijā viss bija citādi nekā Jelgavā. Te meklējami arī pirmie tautiskās atmodas sākumi. Starp tiem, kas gāja pirmās rindās cīņā par latvietību, bija Francis Trasuns. Tāpēc jo interesanti ir viņa paša atzinumi par toreizējo dzīvi un tautiskās atmodas darbiniekiem:

— Tautiskās apziņas atmoda radās pavisam negaidīti un pēkšņi. Pēterburgas garīgā seminārā mēs bijām tikai divi latvieši: es un Jānis Višnevskis. Platpīrs, kā gados vecākais, bija jau pārgājis uz akadēmiju, bet Andrējs Kantinīks, iestājās seminārā dažus gadus vēlāk. Audzēkņi-lietuvieši, kas pazina tikai kurzemniekus, tā tad latviešus-luterāņus, brīnījās, kā varēja seminārā iekļūt „kuršininkai“, bet poļi, kas nekad un neko nebija dzirdējuši par latviešiem, nāca mūs apskatīt kā meža lāčus. Starp poļiem bija trīs-četri audzēkņi no Polijas — Varšavas un Polockas. Ar rektora atļauju viņi noorganizēja privātu poļu literatūras bibliotēku. Kad viņi ko jautāja arī par latviešu literatūru, mēs neko nespējām viņiem atbildēt. Latgaliešiem, kā zināms, grāmatu drukāšanu latīņu burtiem ar Viļņas ģenerālgubernatora Muravjeva rīkojumu, Krievijas valdība bija aizliegusi, jau sešdesmitos gados. Vienīgi lūgšanu grāmatas žīdi drukāja slepeni, vai nu kādā Daugavpils žīdu tipogrāfijā vai Klaipēdā un Latgalē ievada kontrabandas ceļā. Bet arī baltiešu literatūra bija vēl pašos sākumos, un mums nebija pazīstama. Tomēr šie poļu jautājumi aizskāra mūsu nacionālo patmīlību un pamudināja mūsos tautisko apziņu. Nu mēs skaidri sapratām, ka esam

latvieši un salīdzinot sevi ar poļiem redzējām, cik nabadzīgs ir mūsu kultūras stāvoklis. Bez tam daži semināra audzēkņi, lietuvieši, paredzēdami, ka pēc iesvētīšanas garīdznieku kārtā viņiem vajadzēs darboties Latgalē, griezās pie manis un Višnevskā ar lūgumu, lai viņiem pasniedzam latviešu valodas stundas. Ar to tad arī sākās pie mums tautiskās apziņas pamošanās un pirmais mūsu darbs tautas labā. Visi citi, kas tanī laikā vēl mācījās laicīgās iestādēs, kā Kazriči un Kantinīks, vai kas ar laiku bija atvēruši darbnīcas, kā V. Siliņš, vai arī iestājušies fabriku kantoros, kā Baranovskis un mans brālis Jāzeps, palika bez nozīmes priekš tautas. Mēs ar Višnevsku bijām tikai divi seminārā un vēl Platpīrs akadēmijā, kam rūpēja tautas bēdīgais stāvoklis. Bet nu bija jāpārvar lielas grūtības. —

Par tālākām latviešu valodas studijām un ar to saistītiem atgadījumiem, Trasuns pastāsta sekojošo:

— Pēterburgas garīgā seminārā un akadēmijā, uz konkordāta pamata ar pāvestu, visu teoloģisko priekšmetu pasniegšana bija noteikta latīņu valodā. Visus pārējos papildu priekšmetus pasniedza krievu valodā. Krievijas valdība tādā kārtā gribēja ieaudzināt semināra un akadēmijas audzēkņos rusicisma garu, kas

bija naidīgs katrai citai nacionālai kustībai. Poļu valoda seminārā nebija atļauta. To pasniedza slepeni, un seminārā, kā arī akadēmijā valdīja tikai polonisma gars un virziens. Poļu sabiedrībā, kā arī pie pašiem krieviem un Romā, katoļu baznīca gāja zem poļu baznīcas zīmoga.

Ne mazāk vajadzīga bija latviešu valodas mācība seminārā, jo Pēterburgā bija liels daudzums latgaliešu-latviešu un visa Latgale piederēja pie Mogilevas archidiecēzes. Bet Romā, turpretim, par latgaliešiem-latviešiem nekā nezināja. Viss bija no poļiem nostādīts zem poļu markas, un Mogilevas metropoliti, poļi, nemaz nerūpējās par savas archidiecēzes latgaliešu-latviešu katoļu vajadzībām valodas ziņā. Garīgo semināru nobeiguši, baznīckungi izbrauca uz Latgali, neprazdami ne vārda latviski. Lietuvieši-baznīckungi ar laiku vēl šo to iemācījās latviski, bet poļi tur nodzīvoja desmitiem gadu, neprazdami tautas valodu un visiem līdzekļiem veicināja latgaliešu pārpoļošanu. Pašā Pēterburgā no sākuma nebija nevienas baznīcas ar latviešu valodu. Pie grēku sūdzēšanas gavena laikā notika kuriozi gadījumi: latgalietis, izsūdzējis savus grēkus kādam poļu baznīckungam krieviski, vēlāk atkārtoja visu grēku sūdzēšanu no jauna, ja gadījās kāds baznīckungs, kas prata cik ne-

cik latviski, jo bija pārliecībā, ka krieviski izsūdzētie grēki netiks atlaisti. Tāds bija stāvoklis, kad mēs ar Višnevsku griezāties pie semināra rektora Erdmaņa, lai mums atļautu pasniegt citiem semināra audzēkņiem latviešu valodas stundas.

Pie lietuvjiem tānī laikā bija jau pamodusies tautiskā apziņa, un viņi čakli vien strādāja pie savas kultūras pacelšanas. Krievijā viņiem bija gan aizliegts drukāt grāmatas latīņu burtiem, bet Prūsijas Lietuvā iznāca laikraksti „Vārpas“ un „Aušra“, iznāca dažāda satura grāmatas ko ieveda tagadējā Lietuvā kontrabandas ceļā. Poļu garīgā vadība un garīdzniecība skatījās uz lietuvju kulturālo kustību ar neuzticību, baidīdāties no viņu separātisma. Latgaliešiem nebija tādas vēsturiskas pagātnes kā lietuvjiem, un poļi pagaidām vēl no viņu separātisma nebaidījās. Tāpēc arī semināra rektors Erdmanis mums neliedza privāti pasniegt latviešu valodas stundas semināra audzēkņiem.

Latviešu valodas stundas 1884.—1885. g. sāka pasniegt, kā par mani divi gadi vecākais seminārā, Jānis Višnevskis. Es biju viņam palīgs. Tad no 1885.—1887. g. latviešu valodas pasniegšana pārgāja manās rokās. Protams, ka latviešu valodas stundas mēs pasniedzām

bez kādas atlīdzības un 2 reizes nedēļā. Ar latviešu valodu mums gāja grūti. No viņas mēs nepratām nekā vairāk, kā tikai to, ko māte bija iemācījusi. Pie katra soļa mēs atdūrāmies uz grūtībām; paši „profesori“ ne tikai nezinājām kā paskaidrot dažu formu saviem „studentiem“, bet neko arī nezinājām no latviešu valodas gramatikas likumiem. Tādā kārtā tā bija vislabākā pašmācības skola mums pašiem. Mums vajadzēja pašiem mācīties kā izteikt dažus jēdzienus, dažas formas, kā rakstīt.

Kad es iestājos no Jelgavas reālskolas garīgā seminārā, man bija lielas grūtības ar latīņu valodu. Kādu laiku mans nodoms bija iestāties mežniecības skolā. Bet es izdarīju pa prātam manai dievbijīgai un karsti mīlotai mātei, kuŗa vēlējās mani redzēt par baznīckungu. Bez tam mēs augām Jelgavā kā mežā un nekā nezinājām, kur ir kādas mācības iestādes, kur un kādā iestādē var tikt. Tādu, kas mūs būtu varējuši par to informēt, mums nebija, un mēs paši bijām vēl pārāk jauni un klusi. Vēlāk tomēr man nevajadzēja nožēlot par šo izvēli. Nevienā citā amatā es nebūtu varējis tik daudz darīt priekš tautas, lai gan arī neviens cits amats man nebūtu atnesis tik daudz nepatīkšanu, vajāšanas un spīdzināšanas. Bet nu es biju seminārā un brīvo laiku izmantoju latga-

liešu gramatikas rakstīšanai, lai zinātu arī pats, kā rakstīt un kā mācīt savus biedrus. Par paraugu ņēma Bilenšteina „Elemente der lettischen Sprache“ un pārliecinājies, ka latgaliešu izloksnei ir tie paši likumi, ar nedaudz izņēmumiem, kā baltiešu, sastādīju latgaliešu gramatikas ētimoloģijas daļu poļu valodā. Par nožēlošanu mans raksts, staigādams no rokas rokā pie baznīckungiem, kuŗi jau bija nobeiguši semināru, vēlāk pazuda, nepalika arī neviena noraksta. Bet pamati latgaliešu rakstniecībai ar to bija likti. Uz to arī dibinājās vēlākā Dr. O. Skrindas gramatika, kā arī visa tagadējā latgaliešu rakstība. Lai tuvinātos pēc iespējas baltiešu rakstībai, es izmetu galotnēs divskarus „eigs, eiba, eņš“. Vēlāk šī rakstība, pa daļai no manis un no citiem, tika gan paplašināta, gan pa daļai grozīta. Pēc gramatikas es stājos pie Antonēviča grāmatiņas tulkošanas „Skaitīšanas dēļ svētdienām“, vai kā viņa manā izdotā tulkojumā skan „Svādiņu skaitīšana“. Tulkošana man gāja ļoti gausi un grūti. Man trūka vārdu un attiecīgu formu. Kad es biju viņu pārtulkojis un sāku lasīt, pats atzinu, ka vārdi ir gan latviski, bet visa teikumu konstrukcija poliska. Pēc tam es šo tulkojumu laboju un pārrakstīju vēl trīs reizes. Vēlāk žīds Zēliks to slepeni nodrukāja kādā Daugav-

pils židu tipogrāfijā, vai arī izdeva Prūsijā un kontrabandas ceļā pārveda pār robežu.

Kad 1887. g. es pārgāju uz garīgo akadēmiju, seminārā iestājās A. Kantiņiks. Akadēmijā studijas man aizņēma visu laiku un visi citi darbi bija pagaidām jāliek pie malas. Tikai vasaras brīvdienās ciemodamies pie bzkga Platpīra vai Višnevskā es painteresējos ko viņi strādā tautas labā. Tanī laikā seminārā latviešu valodas stundas izbeidzās, jo vienīgais semināra audzēknis-latvietis A. Kantiņiks pirmajā gadā vēl nespēja šīs stundas pasniegt. Bet viņā tomēr mājoja dzīvs un karsts nacionālais gars. Kā vienmēr, tā arī viņa laikos, akadēmijā starp audzēkņiem-studentiem tika bieži pārrunāti nacionālie jautājumi, un mēs latvieši vienmēr turējāmies kopā ar lietuvjiem: Mačulēviču, Dombrovsku, Olševsku — vēlākiem Lietuvas rakstniekiem un sabiedriskiem darbiniekiem. Akadēmiju nobeidzis, bzkgs Kantiņiks pārtulkoja 4 evaņģēlijus latgaliešu izloksnē bez kādām cerībām tos nodrukāt. Vēlāk, 1914. gadā, mēs Pēterburgā noturējām dažas sēdes, kurās ņēma dalību K. Skrinda, F. Kemps, N. Rancāns un citi, lai pārrunātu jautājumu par komisijas dibināšanu, bet no tā nekas neiznāca un vēlāk pazuda arī pats rokraksts. Šis

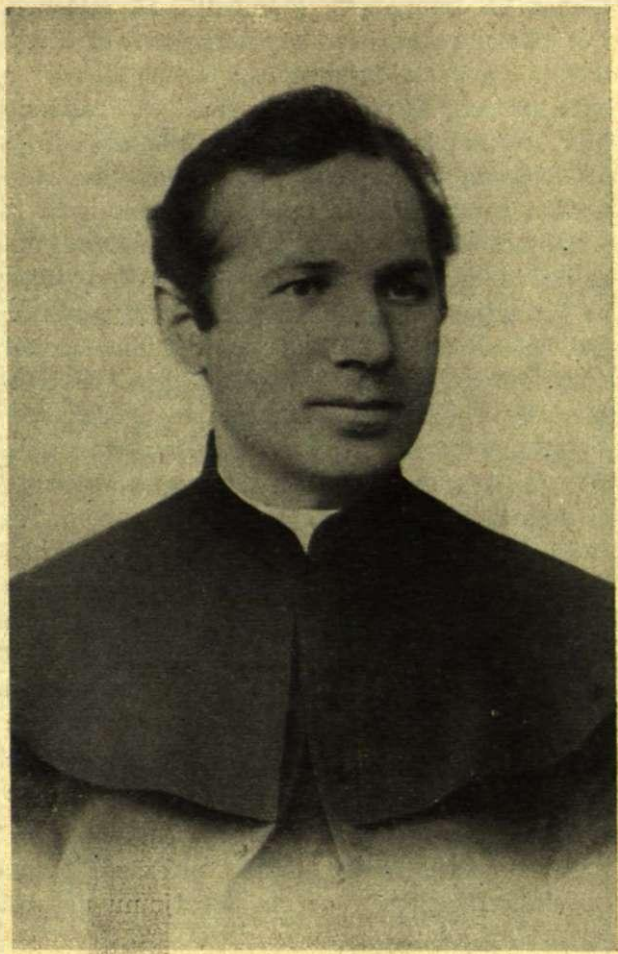
bija pirmais un arī pēdējais bzkga A. Kantinika plašākais darbs. —

Tālāk Trasuns pakavējas pie Kantinika tuvāka raksturojuma un izceļ to kā spējīgu, enerģisku un godīgu darbinieku. Vienīgi apstākļi viņam nav ļāvuši pacelties savām spējām piemērotā augstumā.

Jo sevišķu interesi modina un ievēribu pelna Trasuna atmiņas par pirmiem sakariem ar pārējiem latviešiem, resp. latviešu sabiedriskiem darbiniekiem Rīgā. Par to viņš raksta:

— Ar Rīgas latviešiem-baltiešiem man nodibinājās sakari pavisam negaidot un pēkšņi. Caur mani šie sakari ar baltiešiem vēlāk nodibinājās arī citiem vecākiem Latgales darbiniekiem, kā F. Kempam, Dr. O. Skrindai, bzkgam Velkmei, Tukišam un citiem.

Pēc iesvētīšanas par baznīckungu un garīgās akadēmijas nobeigšanas, 1891. g. es tiku pārcelts no Daugavpils uz Rīgu kā ģimnāziju un reālskolu kapelāns un Rīgas katoļu draudzes latviešu garīgais apkalpotājs. No 1892. līdz 1893. g. Rīga bija man domāta puslīdz kā izsūtīšanas vieta, jo Daugavpils ģimnāzijas direktors, polis Savickis, kas bija no katoļiem pārgājis pravoslāvijā, lai dabūtu šo direktora amatu, bija iesniedzis Krievijas valdībai pret mani sūdzību kā pret revolūcionāru un bīstā-

Fr. Trasuns pēc garīgās akadēmijas beigšanas

mu personu. Mani atstādināja no kapelāna amata kā Daugavpils ģimnāzijā, tā reālskolā. Pēc tam pie manis ieradās prokurors, divu žandarmu pavadībā, ielenca baznīcas mājas kvartālu un izdarīja pie manis pamatīgu kratīšanu, kas ilga no plkst. 9 vakarā līdz 2 naktī, bet nekā noziedzīga neatrada. Tomēr mana lieta tika nodota žandarmērijas un iekšlietu ministŗa izlemšanai. Krievu valdība bija nodomājusi mani izsūtīt administratīvā kārtā trimdā uz vienu no Krievijas iekšējām guberņām uz vairākiem gadiem. Bet tā kā Mogilevas archidiecēzes administrātors, prelāts Dovgiallo, bija ļoti labos sakaros ar iekšlietu ministŗiju, resp. svešu ticību departāmentu, tad viņam atlāva mani pārceļt uz Rīgu, ar nosacījumu, ka vairs nekur nedrīkstu būt skolās par kapelānu. Tomēr notika citādi nekā to Krievijas valdība bija domājusi. No latgaliešiem-latviešiem mani izcēla, un pie tiem pašiem latviešiem-baltiešiem mani iecēla. Rīgā bija cits kurātors un cits apgabals nekā Daugavpilī, kuŗa piederēja pie Viļņas mācības apgabala. Un tā kā Rīgas apgabala kurātoram nekas nebija par mani zināms, tad viņš mani apstiprināja par kapelānu pie visām vietējām skolām.

Šinī pat laikā pie manis griezās „Rīgas Latviešu Biedrība“ ar uzaicinājumu noturēt

kādu priekšlasījumu par Latgali, biedrības vasaras sapulcē, kam es arī piekritu. Latgalietis-latvietis starp baznīckungiem, Rīgā bija kas nedzirdēti jauns, bet pati Latgale kā otra atklātā Amērika priekš latviešiem-baltiešiem, par kuras kultūrālo stāvokli es viņiem referēju. Mans priekšlasījums guva redzamus panākumus kā publikā, apmeklētājos, tā arī Latviešu Biedrības vadībā, ar ko tad arī bija nodibināti draudzīgi sakari starp mani un Rīgas latviešiem uz visiem laikiem. Vēlāk gan es biju spiests savu sabiedrisko darbību uz dažiem gadiem pārtraukt. 1893. gadā mani pārcēla no Rīgas uz Pēterburgu kā vikāru pie sv. Katres baznīcas un vēlāk kā šīs baznīcas progimnāzijas prefektu. Tur es vārīgi saslīmu ar neirastēniju un 4 gadus nespēju nopietni nodarboties ne ar kādu garīgu darbu. Krievijas valdība izdarīja pie manis kratīšanu vēl otru reizi un, kā jau teikts, 1896. g. administratīvā kārtā izsūtīja uz 5 gadiem uz Vladimiru. Bet sakari ar Rīgas latviešiem un „Latviešu Biedrību“ palika. „Zinību komisija“ mani aizvien aicināja ar priekšlasījumiem gan uz parastām vasaras sapulcēm, gan uz ortogrāfijas sēdēm, kur es labprāt ņēmu daļību.

Tādi bija tie pirmie sakari starp Latgali un baltiešiem-latviešiem. Tomēr, neskatoties uz nacionālo vienību un ārējām simpātijām, starp

... un mums gulēja kaut kas svešs. Lieta tā, ka uz latgaliešiem, pat Rīgas latviešu intelligentākā sabiedrības daļa, skatījās kā uz pūspoļiem. Izņēmumu sastādīja tikai maza, vairāk nacionāli noskaņoto individu grupu. Un savukārt, kad es piedalījos vienā otrā Rīgas latviešu saviesīgā vakarā, man likās, ka es redzu savā priekšā vāciešus, kas tikai runā latviski, tik sveši vēl mēs bijām vieni otriem. Savāda noskaņa Rīgas latviešos bija arī attiecībā uz Latgali. Kad vienā no ortogrāfijas sēdēm es liku priekšā „Zinību komisijas“ un „Derīgu Grāmatu Nodaļas“ vīriem, lai tiktu izdotas dažas grāmatīņas latīņu burtiem, kas būtu pieejamas arī latgaliešiem, tad viņi atbildēja: „Lai gādā latgalieši paši par sevi“. Mani aizrādījumi, ka latgaliešiem neļauj drukāt Krievijas valdība, ka es esmu gandrīz vienīgais no intelligentiem spēkiem, ka Latgalei nav arī materiālu līdzekļu, nekā nelīdzēja. Visai šai argumentācijai bija tikai negatīvs iespaids. Man atbildēja, ka baltiešiem jāgādā par pašiem par sevi, lai krievu valdība nenoliegtu arī viņiem drukāt, gadījumā ja sāks rūpēties par Latgali. Pieradušiem pie biedrības šaurās darbības, biedrības vīriem šī nacionālā ideja, visas tautas mērogā, bija vēl pārāk jauna un plaša. Vēlāk gan mēs ilgi un jau nopietni spriedām par Rīgas laikrakstu drukāšanu latīņu burtiem.

Tas viss norāda uz to, ka pie Rīgas latviešiem gan bija nenoliedzama griba tuvināties latviešiem-latgaliešiem, bet bailes no tuvināšanās rezultātiem bija vēl lielākas, jo Krievijas valdība uz Latgali skatījās kā uz neatņemamu pārkrievošanas objektu un bija zināms, ka tā gatava nostumt pie malas visus šķēršļus, kas šo pārkrievošanu varētu kavēt. Un šīs bailes pie latviešiem-baltiešiem bija manāmas pat līdz Krievijas revolūcijai — 1917. gadam.

Kā jau minēju, no 1893. līdz 1899. gadam sabiedriskā darbībā iestājās pilnīgs klusums. Mani vecākie skolas biedri: bz. Platpīrs un Višnevskis sabiedriskā darbībā nekur daudz uz priekšu netika. Nākošie, jaunākie tautas darbinieki, tikai vēl mācījās. Es atkal biju slims un administrātīvi izsūtīts. —

Nebūs šeit, domāju, lieki iepazīstināt lasītājus ar dažiem Krievijas administrācijas paņēmieniem un ar Trasuna uzskatiem agrā jaunībā, par ko viņa atstātos rakstos lasāms:

— Beigdami garīgo akadēmiju, 1891. g. mēs, pēdējā kursa biedri, bijām sastādījuši nākošās dzīves un darbības plānu, kas sastāvēja no 24 punktiem, un uz viņa parakstījušies. Pret Krieviju un pastāvošo valsts iekārtu tur nekas nebija teikts. Galvenos punktus bija paredzēta tautas apgaismošana un mūsu literā-

riskā darbība. Starp kursa biedriem vairums bija poļi, daži lietuvieši un es, vienīgais latvietis. Bet Krievijas valdības acīs, kas ar bailēm skatījās ne tikai uz nacionālu, bet arī uz katru sabiedrisku kustību, tas bija jau pārāk liels noziegums. Un kad žandarmērija pie kratīšanas Lublinas seminārā atrada šī darbības plāna sarakstu ar parakstiem, mūs apvainoja par slepenas biedrības nodibināšanu, lai atjaunotu Polijas valsti. Pie mums visiem tika izdarītas kratīšanas. Man vajadzēja dažas dienas stāvēt uz žandarmērijas nodaļu uz nopratināšanu, kur mani nomērīja, aprakstīja visas pazīmes, nofotografēja un lietu nodeva iekšlietu ministram. —

Tā visa rezultātā, kā tālāk Trasuns savās atmiņās stāsta, viņš, kopā ar kādiem 30 citiem apvainotiem, 1896. g. uz minstra rīkojumu tad arī ticis izsūtīts trimdā uz 5 gadiem Sibīrijā. Tikai vēlāk, pateicoties cāra Nikolaja II. kronēšanas dienas manifestam, viņš atkal kļuva brīvs. Visi šie trimdas un sabiedriskās darbības gadi Trasuna dzīvē ir bagāti ar dažādiem piedzīvojumiem un pat kurioziem atgadījumiem attiecībā uz krievu administrācijas rīcību. Tā administrācijas ieskatus un rīcību attiecībā uz izsūtītiem garīdzniekiem raksturo zīmīga Trasuna saruna ar Vladimiras viceguber-

nātoru kāda dievkalpojuma dēļ, kuŗu viņš noturējis saslimušā draudzes mācītāja vietā. Starp viņiem noticis sekojošs dialogs:

— Jūs man neatņemat iespēju turēt misi, Jūsu spodriņa!

— Es neatņemu. Kluso misi Jūs varat turēt, saka vicegubernātors.

— Man nekā vairāk nevajaga. Bet es biju pie policejmeistera un viņš man saka: — Tā, tā! Bet Jūs svētdien turējāt sabiedrisku misi, Jūs lasījāt dažas vietas balsī, un ja vēl tā darīsāt, tad es Jūs izsūtīšu.

— Pagājušo svētdien es turēju kluso misi, bet tāds jau viņš ir, ka dažas vietas jālasa balsī.

— Bet ļaudis bija klāt. Un ja nākošu reizi, bez Jums un apkalpotāja, būs vēl kas baznīcā, tad es dodu vārdu, ka Jūs izsūtīšu, ja ne uz kādu tumšu kaktu, tad uz aprīņi.

— Bet ko man darīt? Slēgt baznīcas durvis un nevienu nelaist baznīcā, vai dzīt ļaudis no baznīcas laukā?

— Es Jums ieteicu demonstrācijas netaisīt, lai redzētu kā Jūs apspiež.

— Protāms, lieta nokārtojās tā, ka viņam nebija vajadzības mani sūtīt kur tālāk. Drīz ieradās arī gubernātors, pienāca manifests, un es tapu brīvs. Bet vajaga atzīt, ka Krievijas

«Pēterburgas Latviešu Mūzikāliskās biedrības» darbinieki. Vidū sēd Fr. Ūrasuns

valdībai bija pamats skatīties ar zināmu neuzticību uz garīdzniekiem. Ne tikai Polijas semināros, bet arī pie mums, Mogiļevas archidiecēzē un Pēterburgas akadēmijā, kur katoļu sastāvs vairumā bija latvieši un baltkrievi, neraugoties uz visu valdības inspekciju, baznīckungi tika audzināti krieviem naidīgā polonisma garā. Bez tam bija vainīga arī pati valdība, kas nemācēja vai negribēja atšķirt katolicismu un polonismu un nostādīja kā latviešus tā lietuviešus vienā līnijā ar poļiem. Krievijas valdība nemācēja atteikties arī no pravoslāvijas un rusifikācijas propagandas starp lietuvjiem, baltkrieviem un latgaliešiem-latviešiem, piespiežot šīs tautas saistīties ar poļiem. Tāpēc lietuviešu un latgaliešu stāvoklis bija sevišķi grūts, jo bija jākaŗo kā pret rusifikāciju, tā pret polonizāciju. —

Ar cara Nikolaja II. kronēšanas dienu, kā jau teikts, Trasuns tika atkal brīvībā, lai gan zem slepenās policijas uzraudzības, kuŗa beidzās tikai ar 1917. g. Viņa veselība bija uzlabojusies jau tik tālu, ka varēja atkal stāties pie sabiedriska darba. Viņš iepazistās ar izdevēju Šteinbergu, kas viņu uzaicina līdzstrādāt viņa izdodamā „Katoļu Kalendārā“, kam Trasuns arī piekrit. Pēc diviem gadiem viņš sāk izdot arī pats „Daugavas Katoļu Kalendā-

ru“ baltiešu izloksnē, latīņu burtiem. Krievu cenzūra skatījās ļoti stingri uz to, lai Latgalē neieplūstu neviena latviska grāmata. Tā Rīgas cenzūras nodaļa, dabūjusi zināt, ka Šteinberga „Katoļu Kalendārs“ tiek izplatīts arī Latgalē, aizturēja Trasuna rokrakstus.

— Kalendāra izdošana un izplatīšana prasīja daudz laika un pūļu, bija jāpārvar vēl daudz grūtību. Visi nākošie Latgales tautas darbinieki bija vēl skolās — Fr. Ķemps un baznīckungs Velkme Pēterburgas garīgā seminārā, daži citi zemākās ģimnāzijas klasēs. Es uzaicināju Fr. Kempu un baznīckungu Velkmi piedalīties ar rakstiem pie šī tautiskā darba, ko viņi ar semināra inspektora atļauju arī darīja. Bez tam Latgalē nebija skolu. Vienīgās skolotājas bija mātes. Vērpjot ziemā dziju tās šā tā iemācīja bērnus lasīt lūgšanu grāmatā. Ar lasīšanu pieaugušiem gāja grūti, sevišķi baltiešu izloksnē, uz kuŗu latgalieši skatījās ar neuzticību. Kalendāra izplatīšanai bija vajadzīgi kolportieŗi un propaganda, bet man nebija līdzekļu pat tā izdošanai. Tāpēc, izlietodams vasaras brīvdienas, es devos pa visu Latgali pie baznīckungiem-lietuvieŗiem, jo latvieŗi bija tikai Višnevskis un Platpīrs, aicinot nākt palīgā, ko viņi arī darīja. Kalendārs izplatījās tomēr vāji, izdevumi neatmaksājās, un gausa bija

tautai šī skola — mācīties lasīt. Tā tas gāja apmēram līdz 1910. gadam, kad šī kalendāra izdošanu uzņēmās Fr. Kemps. —

Par latviešu valodas mācības ieviešanu Pēterburgas garīgā seminārā Trasuns tālāk savās atmiņās stāsta:

— Tanī pat laikā semināra inspektors baznīckungs Fr. Karēvičs lika man priekšā uzņemt pasniegt seminārā latviešu valodas stundas un apsoliya to celt priekšā semināra rektoram Ērdmanim. Mēs norunājām, ka es pasniegšu latviešu valodas stundas divas reizes nedēļā bez kādas atlīdzības. Bet tā kā tanī laikā pie poļiem bija jau stipri iesakņojusās bailes no lietuviešu un latgaliešu separātisma, tad semināra rektors manu priekšlikumu noraidīja. Pēc tam mēs norunājām ar inspektoru, ka man ar šo lūgumu jāgriežas pie garīgās akadēmijas rektora un toreizējā archidiecēzes administrātorā bīskapa Nedzialkovska. Uz manu lūgumu Nedzialkovskis atbildēja ar jautājumu:

— Vai poļu valodas stundas seminārā ir?

— Oficiāli tādu stundu nav, es viņam atbildēju, bet faktiski viņas ir.

— Tad lai mācās latvieši poliski!, atcirta man Nedzialkovskis.

— Tas viegli pasakāms, bet nav viegli iz-

darāms, atbildēju. Semināra audzēkņu saujiņa var iemācīties tautas valodu, bet kā lai iemācās visa tauta poļu valodu?

— Lūdzu man par šīm lietām nerunāt! Nekad tas nebūs!

Tāda bija mūsu saruna.

Neredzēdams nekādas citas izejas, es rakstīju uz Romu par Latgali un latgaliešu-latviešu stāvokli. Šīs ziņas Romā uzdeva pārbaudīt Viļņas prelātam Majevskim piesūtot viņam manu rakstu. Tā kā viņš pats neko par latviešiem nezināja, tad viņš griezās pēc atbildes uz visiem rakstā minētiem punktiem pie Pēterburgas prelāta Sviderska, bet Sviderskis, neko nezinādams par lietas apstākļiem, atkal pie manis. Bet Roma, pārbaudījusi faktus un atradusi tos par pamatotiem nedarīja šinī lietā nekādu spiedienu uz Pēterburgas metropolītiem, varbūt, rēķinoties ar poļiem. Bet iekustināta šī lieta tomēr bija.

Notika citādi nekā Nedzialkovskis bija domājis. Par metropolitu un Mogiļevas archidiēcēzes archibīskapu 1902. g. bija iecelts mans bijušais akadēmijas inspektors Klopotovskis, kas bija licis savam sekretāram atsūtīt man uz Rīgu viņa gana grāmatu katoļu draudzēm, lai to pārtulkotu no latīņu valodas latviski. Izlietojot šo gadījumu, es uzrakstīju vēstuli, ku-

ŗā izteicu savu prieku par to, ka mums ir archibīskaps, kas saprot baznīcas un tautas vajadzības. Es domāju, ka viņš spers soli vēl tālāk un ievēdīs seminārā latvieŗu valodu, kā tas jau bija noticis Tērbatas ūniversitātē teoloģijas fakultātē. Panākumi bija lieliski.

— Viņam taisnība! teicis metropolīts savam sekretāram, kas viņam ūo vēstuli nodeva. Es ievēdiŗu seminārā latvieŗu valodu. Rakstat viņam, vai viņš vēlas atbraukt par profesoru seminārā?

Tā kā es biju pārcelts uz Rīgu, tad lūdzu no ūī goda un uzdevumiem mani atbrīvot. Bet man tomēr bija jābrauc, jo Klopotovskis solījās izdot ar saviem līdzekļiem arī latvieŗu valodas gramatiku un chrestomātiju, kuŗu man uzdeva sastādīt, bet kad grāmatas jau bija sarakstītas, viņš pēkŗņi saslima un nomira. Tādējādi ūī labi iesāktā lieta atkal novilcinājās.

*

Tā Trasuns savās atmiņās tēlo tautiskās atmodas laiku no 1875. līdz apmēram 1900. gadam, līdz ar to arī savas sabiedriskās darbības sākumu.

Pēc 1904. g., kad Latgales latvieŗiem tika atļauta drukas brīvība, ūī viņa darbība ievirzījās citādā, daudz plaŗākā gultnē. Viņš ar visu

sirdi pieķērās drukātam vārdam, ar kuŗa palīdzību domāja modināt plašo tautas masu, pirmā kārtā zemniecības apziņu, celt viņu garīgo attīstību, lai tādā kārtā Latgales zemnieks kļūtu arī pie saimnieciskās labklājības. Viņa vārdus, bet jo sevišķi rakstus, kāri uztvēra visi tie, kas prata drukātu vārdu saburtot un daudz maz orientēties kulturālās un sabiedriskās dzīves jautājumos. Tomēr lielumlielais tautas vairoms arī turpmāk palika šo aicinājumu nedzirdējis, palika pie vecās kārtības un veciem ieskatiem, kuŗas visa dzīves gudrība bija ietverta vārdos: kā mani tēvu tēvi savu mūžu nodzīvoja, tā nodzīvošu arī es.

Trasuns, kā jau teikts, lielu vērību piegrieza zemnieku saimnieciskā stāvokļa nostiprināšanai, kas panākams caur zemes iepirkšanu. Tā „Auseklī“ 1907. g. viņš uzaicina iepirkt zemi dzimtīpašumā un negaidīt, kamēr to dos bez maksas. Šinī nolūkā viņš griežas ar uzaicinājumu pie muižniekiem, kuŗi vēlētos zemi pārdot, lai paziņo, cik tie pārdod un par kādu cenu, pēc kam tad ziņotu zemes gribētājiem-pircējiem. Tā kā tanīs laikos Latgalē bij nākusi modē izceļošana uz Sibīriju un citiem lielās Krievijas apgabaliem, beigās viņš aizrāda, ka nav teicāma lieta doties svešumā, jo tad

pārtrūkst saites ar dzimteni un latviešiem, kas tautai atnes lielus zaudējumus. — „Tāpēc: pērciet zemi dzimtenē,“ — tā Trasuns nobeidz savu rakstu.

Par skolām viņš kādā citā rakstā saka: „Mūsu cīņas ieroči — apgaismošana caur skolām“. Jāpiegriežot vērība arī tirdzniecībai un rūpniecībai, jo tādā kārtā sekmīgāk varēs kaņrot ar tautas pretiniekiem.

Bet nu pēc neilga laika „Auseklis“ bija jāapstājas. Līdz ar to arī svētīgajam apgaismošanas darbam bija radītas nopietnas grūtības. Tāpēc ar jo dziļu sašutumu viņš žurnālā „Zemkopis“ zīmīgi raksta: „Vai esat redzējuši kā aust auseklis, kāds viņš no sākuma vājš, kā tumsa viņu apspiež, tā ka viņu pašu tikko var izšķirt no tumsas, kā viņš grūti spēkojas ar nakti, kamēr beidzot pāriet skaistā rīta blāzmā, kur gaisis tīrs un svaigs, kur saules zelta staros mirdz rīta rasas šķidrautā ietīti tīrumi. — Tāds rīts uzaust mums, latgaliešiem. — Kad ausa „Auseklis“, viņam pretīm stājās spēcīgi tumsības spēki. Muižnieki nebija pieraduši, ka viņiem no latviešiem kāds teiktu skaidru taisnību, ka notiesātu viņu ļaunos darbus zemnieku acīs. Kad „Auseklis“ pieklaudzināja pie tautiešu durvīm un sauca: tautieši, ceļaties no

miega, atdarat acis, skataties, gaisma aust — tautieši no viņa novērsās. Viņu valoda bija nežēlīgi sakropļota un viņiem netikās klausīties „Ausekļa“ skaidrā tautiskā valodā, viņu acis bija aptumšotas no garā tumsības miega un nevarēja panest tās gaismas, kuŗu nesa „Auseklis“. —

Tā pagāja nedēļas un mēneši, kamēr, viņa ienaidniekiem par prieku, bet labvēļiem par dziļām skumjām, pienāca ziņa, ka „Auseklis“ apstājies.

„Bet velti bija prieki“, saka tālāk Trasuns, „un nevajadzīgas gaudas. „Auseklis“ bija miris, bet miris kā uzvarētājs, bija miris kā mirst auseklis, pēc kuŗa nāk diena un saule — viņa gars palika dzīvs.“

Turpat tālāk viņš atkal aicina uz tautas vienprātību un sadarbību — iet vienotiem spēkiem par gaismu un labklājību. Pāri tam lai plivinās latviešu tautas kaŗogs, jo visi ir viena tēva dēli, visiem viena valoda. Runājot par laikraksta, vai vispāri periodiska izdevuma nepieciešamību Latgales latviešiem, viņš iestājās par to, lai laikrakstus turpmāk iespiestu latīņu burtiem un no sākuma dažus rakstus izloksnē. Tādā kārtā Latgales latvieši pierastu pie literātūras valo-

das, līdz ar ko mazinātos arī plaista, kas šķīr tautas brāļus.

Jau 1907. gadā viņš raksta:

— Bija laiks, kad pie mums, Vitebskas guberņas latviešiem principā nebija nekādu domu starpību par visas tautas apvienošanas vajadzību. Tas bija 25—30 gadus tam atpakaļ. Tanīs laikos vitebskieši, kā latviešu tautas daļa, aizmirsti no saviem tautas brāļiem — kurzemniekiem un vidzemniekiem, tumši un apspiesti, gulēja vēl dziļā miegā un nespēja ne domāt par savu likteni, ne arī savas domas izsacīt. Es, Platpīrs, Višnevskis un mazliet vēlāk arī bkgs Rancāns, bijām gandrīz vienīgie, kam tēvi bija spējuši dot augstāku izglītību un kas spējām saprast bēdīgo tautas brāļu stāvokli. —

— „No tā laika,“ turpina Trasuns, „manas domas un pārliedība ir bijušas un paliek arvien tās pašas: 1) ka mēs visi, — kurzemnieki, vidzemnieki un vitebskieši — esam tikai viena, nedalāma tauta, 2) ka mums, neskatoties uz daudz un dažādām izlokšņu starpībām ir viena un tā pati latviešu valoda, 3) ka apvienošanās mums nepieciešāmi vajadzīga tautiskā, administratīvā un kultūrālā ziņā, 4) ka rakstu valodai vajaga būt tikai vienai, tai, kuŗu tauta jau ilgos gados izveidojusi un dailinājusi, neskatoties, uz to, ka tautas mutē pie izrunas pa-

stāvēja un varbūt pastāvēs visas izloksnes un savādības, 5) ka izņemot ticības darīšanas, par kuŗām lai gādā atsevišķas baznīcas un viņu vadība, mēs latvieši, tā katoļi, kā pareizticīgie un protestanti, varam gluži saderīgi strādāt pie kopējā tautas darba, veicinot tautas labklājību, kultūru, kuplinot valodu un zinības. —

Šādas domas viņš ir izsacījis un pie katra izdevīga gadījuma tās aizstāvēja gan Rīgā, „Zinību Komisijas“ un „Derīgu grāmatu nodaļas“ sapulcēs, gan Pēterpilī Mūzikālā biedrībā, gan pārrunās ar tā laika redzamākiem sabiedriskiem darbiniekiem.

— Starp mani, Maldoņa, Zandera, Grīnvalda, Bisenieka, Čakstes, Grosvalda, Olava, Endzelīna, Milenbacha un daudzu citu uzskatiem pie tautiskā darba nav bijis ne mazāko pārratumu. Tiesa gan, ka mūs šķīr ticība, bet ticība nevar būt par šķērsli pie tautas vienības un kopējā tautas darbā. —

Tā raksta Fr. Trasuns, ar gandarījumu atzīmēdams, ka šinī virzienā, neskatoties uz zināmu atturību, pat neuzticību kā no vienas, tā otras puses, jau esot daudz kas panākts un sasniegts. Tā, piemēram, daži izdevumi jau pārgājuši uz iespēšanu latīņu burtiem kā arī vērtījuši vajadzīgo uzmanību lielajam tautas apvienošanas darbam.

Latvju deputāti Krievijas 1. valsts domē. No kreisās
stāv: K. Ozoliņš (Vidzeme), J. Kreicbergs (Kurzeme),
A. Bremers (Vidzeme). Sēd: Fr. Grosvalds (Rīga),
Fr. Trasuns (Latgale) un J. Čakste (Kurzeme).

Fr. Trasuns ne tikai dzīvi seko, bet arī līdzdarbojas visos kultūrālos pasākumos un pārējās Latvijas presē. Tā tas turpinājās līdz 1914. gadam. Tad iedegās lielais pasaules karš, kad baigā dzīves īstenība visu domas un jūtas novirzīja pavisam uz ko citu.

Pēc dažiem gadiem lielie notikumi mūs noved līdz vēsturiskajam 1917. gada Latgales kongresam, kurā bija jāizlemj ārkārtīgi svarīgais jautājums: kur turpmāk palikt Latgalei? Saistīt savu likteni arī turpmāk ar Krieviju, vai arī pievienoties pārējiem latviešu apgabaliem — Kurzemei un Vidzemei?

Ierosinājums par šī kongresa sasaukšanu izgāja no kara laikā Pēterpilī nodibinātās „Latgaliešu palīdzības biedrības kara upuriem“. Biedrība, kuŗas priekšgalā bija redzamākie tā laika Latgales sabiedriskie darbinieki, veica lielu un svētīgu darbu svešumā nokļuvušo latviešu bēgļu labā: tā ne tikai sniedza šiem likteņa piemeklētiem materiālu un morālisku atbalstu, bet arī vienoja tos un stiprināja viņos kopības un tautisko apziņu. Uz šīs biedrības ierosinājumu, 1917. g. 12. martā tad arī notika pirmā sapulce, lai pārrunātu plašāka kongresa sasaukšanas iespējamību, kas arī uzskatāma par pirmo Latgales latviešu politisko sapul-

ci. Sapulcē, kurā piedalījās 66 cilvēki, pārrunājot toreizējos politiskos notikumus, pacēlās jautājums par savstarpējām Latgales un Baltijas latviešu attiecībām. Valdija domstarpības. Pēc lietas apstākļu vispusīgas apsvēršanas un karstām debātēm sekoja lēmums, ka Latgales latviešiem jāiet kopējs ceļš ar pārējiem latviešiem, ka tikai tādā kārtā būs iespējams ko panākt. Šinī nolūkā Rēzeknē sasaucāms plašs kongress, kuram tad arī būtu galīgi jāizlemj turpmākais Latgales liktenis. Pēc šādu lēmumu pieņemšanas izlaida uzsaukumu tautai, kurā aicināja atnest neuzticību pret citu apgabalu un novadu latviešiem un iet roku rokā nākotnes veidošanas darbā. Jau nākošā mēnesī, piedaloties arī pārstāvjiem no pārējās Latvijas latviešiem, Rēzeknē notika kongresa organizēšanas komitejas plašāka apspriede, kurū vadīja Francis Trasuns.

Kāda loma Fr. Trasunam piekrita pie šī kongresa noorganizēšanas un ka kongress pieņēma tādu un ne citādu lēmumu, to var nojaust no viņa vārdiem un skaidri redzēt no darbības šinī virzienā.

Tā minētā kongresa organizēšanas sapulcē, kurā piedalījās vairāki sabiedriski darbinieki, garīdznieki, kā arī zemnieku un strādnieku pārstāvji, Trasuns, kā sapulces vadītājs, garākā

runā norādīja uz to, ka priekš vairākiem gadu simtiem latvieši — latgalieši un baltieši — bijusi viena tauta. Ienācēji to saskaldījuši, atsevišķos apgabalos dzīvojošos tautas brāļus saņaidojuši, bet cariskā Krievija par katru cenu centusies tos pavisam iznīcināt, sevišķi latgaliešus. Lai gan tas viņiem nav izdevies, bet pa šiem ilgiem laikiem, kad šīs tautas daļas dzīvojušas šķirtas, mēs viens otram esam atsvešinājušies. Vienkāršā un sabiedriski neapzinīgā tautā radušās pat naida jūtas. Nu pienācis laiks, kad šo saskaldīto tautu atkal var apvienot. Kā to formāli izdarīt un kas pēc tam darāms, praktiskā šī jautājuma reālizēšanā — tas tad nu arī esot šīs sapulces un sasaukamā kongresa uzdevums.

Tādā pašā garā un virzienā runāja arī citi. Bet netrūka arī tādu, kas šaubījās par apvienošanās vajadzību. Tie ieteica meklēt citus ceļus. Uz šādām runām, kā arī vēlāk īpaši saauktā Latgales katoļu garīdznieku apspriedē, Fr. Trasuns atbildēja teikdams, ka šādu domu izteicēji no politikas un nacionālām lietām neko nesajēdzot, un tāpēc labāk būs, ja šādas runas nerunās, bet brauks mājās, gādājot lai kongresā ierodas tikai tādi delegāti, kas ar sirdi un dvēseli aizstāv latviešu apvienošanās ideju.

Latgales kongress sanāca 26. un 27. aprīli, (resp. pēc j. st. 9. un 10. maijā) Rēzeknē. Tanī piedalījās: visas Latgales pagastu un pilsētu pašvaldību, draudžu, biedrību un latviešu strēlnieku delegāti, kā arī ievērojamākie sabiedriskie un kultūras darbinieki no latgaliešu kolonijas Pēterpilī, kopskaitā 232 balstiesīgi pārstāvji un 118 viesi.

Te pirmo reizi bija sapulcināti visi Latgales labākie un gaišākie spēki— latviešu patrioti. Daļai no delegātiem bija arī savi kaņģi ar patriotiskiem lozungiem. Pilsētā, starp iebraukušiem delegātiem, klīda baumas, ka sakūdītie krievu armijas kareivji un daļa no pašiem latviešu cilvēkiem kongresu taisoties padzīt un viņa dalībniekus piekaut. Jāsaka, ka šīs baumas bija ne bez pamata.

26. aprīļa rītā delegāti un pārējie kongresa dalībnieki sapulcējās pie vietējās tirdzniecības skolas, no kurienes lielā manifestācijas gājienā, piedaloties pāri par 30.000 cilvēku, devās uz svinīgo dievkalpojumu baznīcā. Gājiena priekšgalā, orķestra pavadībā gāja latviešu strēlnieku delegāti, tad tirdzniecības skolas un ģimnāzijas audzēkņi, kam sekoja pārējie kongresa locēkļi un tauta. Gājienā nesa daudz kaņģu, uz kuriem bija redzami uzraksti: „Brīvu Latviju“, „Dievs, svētī Latviju“ un c.

Dievkalpojuma laikā, kuŗu noturēja bkgs. K. Skrinda, pirmo reizi Latgales katoļu baznīcā atskanēja mūsu tautas lūgšana „Dievs, svētī Latviju“, kas visus jo dziļi aizkustināja. Pēcpusdienā kino „Diāna“ telpās, pie visai sasprindzinātas atmosfairas, sākās pats kongress. Lietā tā, ka apvienības pretinieki nesnauda un centās izmantot katru gadījumu, lai šo darbu izjauktu, nekautrēdamies pat no visrupjākām demagoģijām, spēlējot uz neapzinīgā pūļa instinktiem.

Par šī vēsturiskā kongresa vadītāju vienbalstīgi ievēlēja Franci Trasunu. Un jāsaka, ka varbūt pateicoties tikai tam, ka par kongresa vadītāju bija šis karstais vienības idejas popularizētājs, kongresa delegātu iepriekšējai izlasei un Fr. Trasuna lielajai autoritātei tautas acīs, šis kongress deva to, ko no viņa katrs apzinīgs latvietis gaidīja un kas arī piepildījās, novedot tādā kārtā pie vienotās un neatkarīgās Latvijas. Pret viņu kā pret klinti atsitās visi tie vilņi, ko bija cēlušī šīs vienības ārdītāji, un kas teica, ka latgaliešos rit citas asinis, tiem cits raksturs, cita kultūra un ierašas nekā pie pārējiem latviešiem. Bija vajadzīgs daudz garīga spēka, enerģijas un galvenais ticības, lai iecerētā apvienošanās ideja gūtu uzvaru.

Piegriezīsimies atkal kongresam. Trasuns,

atklājot kongresu, vispirms uzaicina kongresa dalībniekus pagodināt ar piecelšanos visus tos, kas krituši par brīvību. Pēc tam viņš sniedz vēsturisku pārskatu par apstākļiem, kas noveda līdz šādam kongresam. Aizrāda, ka šie latgalieši pirmo reizi varēs brīvi izteikties par savas zemes un latviešu tautas vajadzībām. Tāpēc jādarot viss, lai latvieši būtu saimnieki savā dzimtajā zemē, jāķeroties nopietni pie savas saimnieciskās un kultūrālās dzīves celšanas. Seko J. Zālīša, — vēlākā pirmā Latvijas kara ministra, Z. Meijerovica, — vēlākā pirmā ārlietu ministra un daudzu citu apsveikumi un norādījumi turpmākā latviešu tautas vienības darbā.

Vienīgo disonanci starp kongresa runātājiem ienesa Fr. Kemps, kuŗš jau no paša sākuma bija citādās domās. Arī savā runā kongresā, atbalstīts no nelielas savu piekritēju grupas, pauda ieskatus par Latgales autonomiju uz rakstiska līguma pamata. Nav arī iemesla noklusēt, ka vairums vienkāršās tautas, kā uz laukiem, tā starp sabraukušiem kongresa dienā Rēzeknē, bija tādi, kas šādai apvienošanai drīzāk bija pretim, labākā gadījumā indiferenti, vienaldzīgi. Tikai gaišākie Latgales dēli, kas pārredzēja lietu sakarību un saprata latviešu vajadzības un nākotnes uzdevumus, bija karsti

šīs vienības idejas aizstāvji. Starp tiem kā pirmais un aktīvākais cīnītājs tad arī bija Fr. Trasuns. Paredzot priekšā stāvošās grūtības un lai izvairītos no dažādām nejaušībām, viņš tad bija sagatavojis šī kongresa sastāvu tādu, kāds viņš, izņemot jau minētos, skaitā 39, Fr. Kempa piekritējus, bija. Pārējie no 232 delegātiem bija par apvienošanos. Un otrā kongresa dienā, kad šie 39, protestējot bija atstājuši kongresu, nākot nobalsošanā rezolūcijai par apvienošanos, izrādījās, ka visi 182 klātesošie delegāti, tikai vienam atturoties, savas balsis nodevuši par šo rezolūciju. Spontāni tad no kongresa dalībnieku krūtim izlauzās: „Dievs, svētī Latviju!“ Daudziem acīs mirdz sajūsmas un prieka asaras. . .

Šīs, kongresā pieņemtās rezolūcijas, pirmā un svarīgākā daļa skan tā: „Mēs pilnvarotie Vitebskas guberņas latvieši, sapulcējušies š. g. 26. un 27. aprīlī Rēzeknes pilsētā sasauktā kongresā atzīstot, kā Vitebskas guberņā dzīvojošos, tā arī Kurzemes un Vidzemes guberņas latviešus par vienu latviešu tautu, — nolemjam apvienoties ar Kurzemes un Vidzemes lat-

viešiem vienā nacionālā, autonomā organismā, ietilpstošā Krievijas valstī“. Kā redzams, te vēl minēts Krievijas vārds, kuŗā tad būtu jāietilpst apvienotai Latvijai. Tas arī pilnīgi saprotams, jo neviens nevarēja paredzēt, ka jau nākošā gadā varēs nodibināties neatkarīga Latvijas valsts. Tālāk kongress nolēma ievēlēt Latgales Pagaidu Zemes Padomi 60 locekļu sastāvā, kam tad kongresa pilnvarā bija jā rūpējas par visu tālāko.

Kāda raksturīga epizode. Kad otrā dienā, pēc apvienošanās rezolūcijas pieņemšanas, kongress jau tuvojās noslēgumam, troksnis ārpusē, ko cēla apvienības pretinieki, palika lielāks un lielā opozicionāru puļa rīcība arvienu draudošāka. Daži kongresa dalībnieki bija jau piekauti, soloties arī pārējos, kad tie nāks no kongresa telpām laukā, vilkt uz Rēzeknes upi. Fr. Trasunu, kā kongresa vadītāju, pret kuŗu bija pamats vērst vislielāko sašutumu, pārējie prezidija locēkļi brīdināja nerādīties satrakotā puļa acīs, bet iziet pa blakus durvīm. Viņš tad mierīgi un droši tiem atbildēja: „Pa kuŗām durvīm ienācu, pa tām arī iziešu“. Lūk, vārdi, kādus spēj teikt un darbos pierādīt tikai lielas personības. Un viņš ar

paceltu galvu arī izgāja no kongresa pa tām pašām durvīm, pa kuŗām bija ienācis. Neviens viņam neuzdrošinājās ne tikai ķerties klāt, bet pat vārdiem aizskārt. To darīja lielā ticība kopējai lietai un paļāvība uz saviem spēkiem, kas sugestēja arī visus tos, kas viņa uzskatiem un rīcībai nepiekrita.

Tā nu Latgale, pēc ilgiem nebrīvības un nošķirtības gadiem, bija atkal apvienota ar saviem cilts brāļiem vienā organismā, tai bija pavēries ceļš uz brīvības sauli. Nu varēja sākties jauns uzplaukuma posms šī apgabala kultūrālā un saimnieciskā dzīvē, bet jo vairāk nacionālisma atdzimšanas laikmets. Tas arī sākās ar neatkarīgās Latvijas nodibināšanos un Latgales galīgo atbrīvošanu no svešām varām.

No tā laika ir pagājuši gandrīz 20 gadi. Daudz ir iegūts, daudz sasniegts. Bet ne par to še vieta plašāk izteikties. Galvenais ir tas, ka šī latvju tautas zara pievienošana, par ko visu mūžu cīnījies šis lielais Latgales dēls, kopējam tautas celmam ir notikusi.

1926. g. 6. aprīļa rītā, pēc darbā pavadītas nakts, viņš, sirds triekas ķerts, salimst. . .

Atceroties viņu pēc tepat 10 no viņa miršanas un 15 pēc Latgales atbrīvošanas gadiem,

Fr. Trasuna mirstīgo atlieku izvadišana no Rīgas uz Rēzekni: Šķirstu pavada „Montania's“ agr. (Latg. stud. b-bas) locekļi.

lai godinam viņa piemiņu, kas būs mazs gandarījums ne jau viņam, bet mums pašiem, par viņam dzīvam esot sagādātām ciešanām, rūpēm un sirdsēstiem.

Cik daudz Trasunam dzīvē pienācās nepelnīti ciest un, kāda, pateicības vietā, dažkārt ir bijusi atmaksa par to, jo skaidri izteic viņa dzejolis „Mans liktens“.

Bij liktens man kā auka:
Svilpo, gaudo, šņāc un kauc.
Kas tik priekšā, nost to slauka,
Visu graudo, visu jauc.

Gribu pacelt to, kas zemāks,
Liktens man uz kākla lien,
Vai par citiem esi gudrāks?
Kliedz un tautu pretīm slien.

Šitam labs, tad tam par sliktu,
Vienam draugs, tad otram ļauns,
Liktens dieszin' kur liktu,
Vajā tā, ka stāstīt kauns.

Bet es savu ceļu eju,
Ko man liek i sirds, i gods,
Lai celt tos, kas slīd uz leju
Bet no ļaudīm man tik sods.

Atnāks laiks, kad liktens mīsies,
Bet pēc manis palik darbs,
Kas par vajātājiem smiesies
Lai gan tagad liktens skarbs.

Sevišķi pēdējie dzīves gadi viņam nesa ārkārtīgi lielus pārdzīvojumus. Lieta tā, ka neatkarīgās Latvijas laikā aktīvi līdzdarbojoties politiskā dzīvē, kas pa lielākai daļai noritēja partiju rāmjos, viņš, būdams ar plašu skatu un liela vērīga cilvēks, pārrēdnot valsts lietas no lielāka augstuma, nevarēja samierināties ar daudz un dažādām partiju ļaunām parādībām. Tā viņš nonāca asās domstarpībās ar pārējiem savas partijas vadoņiem, līdz ar to arī ar augstāko katoļu garīdzniecību, kam sekoja atcelšana no garīdznieka amata un reizē lielākais soda mērs, kāds Romas-katoļu baznīcā pastāv par smagiem noziegumiem pret baznīcu — ekskomunikācija, t. i. nolādēšana un izslēgšana no ticīgo baznīcas locekļu skaita.

Tuvāk pie šī viņa darbības posma apskatīšanas, t. i. laikā no neatkarīgās Latvijas pasludināšanas līdz viņa nāvei, kas ir ne mazāk svarīgs un viņu raksturo kā tālredzīgu politiķi un lielu cilvēku, šoreiz neapstāsimies. Objektīvu novērtējumu par viņu, viņa lomu un darbību varēs sniegt tikai vēlākos gados, kad viņa personu un darbību varēs vērtēt no lielāka at-

statuma laika ziņā, kad būs apklusuši pēdējie strīdi un saceltie putekļi vēl dzīvajā viņa laika biedru — viņa aizstāvju un pretinieku — starpā. Spriežot pēc jau tagad daudz maz noskaidrotiem faktiem un gadījumiem, var teikt, ka apraksts par viņa dzīvi šinī periodā nākamajām paaudzēm būs rets un interesants laikmeta dokuments.

Šeit atzīmēsim tikai vēl to, ka Trasuna nopelnis un liecība par viņa tālredzību nacionālos jautājumos ir arī tas, ka viņš panāca Latvijas katoļu archibīskapa sēdekļa pārcelšanu no Aglonas uz Rīgu, kas savukārt bija saistīts ar lielām grūtībām katedrāles piešķiršanas un citos jautājumos. Viņa pareizā doma, pazīstot katoļu garīdznieku - svešautiešu latviešiem antinacionālās tendences, bija — tuvināt arī baznīcu latviskai kultūrai un dzīvei, kas panākams pārceļot tās garīgā vadoņa — archibīskapa — sēdekli uz Latvijas sirdi — Rīgu. Tas beidzot tika arī panākts.

Šis vēl ir pārāk īss laiks, lai visā pilnībā spētu novērtēt viņa lielo mūža darbu, kas bija veltīts vienotai latvju tautai, viņas saimnieciskās un kultūrālās dzīves celšanai. Pagājušos gados, ierauti sīkās ikdienišķās cīņās, mēs bieži vien piemirsām nevien cildenākos tautas darbiniekus un cīnītājus, bet pietiekoši neizcēlām

arī tos vēsturiskos momentus, kuŗu rezultātā esam nonākuši līdz tagadējiem sasniegumiem. Trasuns bija viens no tiem nedaudzajiem latviešiem, kas skaidrāk kā jebkuŗš cits paredzēja parādību sakarību un viņu tālāko attīstību. Ar plaša vēriena rīcību, ar gaišu skatu un liela cilvēka personības spēku viņš veidojis dzīvi un cēlis uz augšu veselu laikmetu. Kā tāds viņš arī ieies Latvijas vēsturē.

Sevišķi tagad, kad pēc cīņām un uzvarām, pēc vairāku gadu brīvības laikmeta maldiem, esam atkal uz vienīgi pareizā ceļa, kad mūs atkal sauc visas latvju tautas vienotāju un vadoņu spēcīgs aicinājums būt vienotiem savas labklājības veidošanā un valsts sargāšanā, tāpat kā tanīs dienās, kad latvju tautas tiesības uz neatkarību un brīvību bija jāaizstāv ar ieročiem rokās, mums jāatceras šis karstais un lielais tautas darbinieks, kuŗa vienīgā vēlēšanās arī bija šo tautas ideālu piepildīšanās. Sevišķi tautas vienības idejas aizstāvjiem, par kuŗas cīnītāju Trasuns visu laiku ir bijis, tagad, tai sasniedzot savu reālu piepildījumu, var būt liels gandarījums.

— Ar lielu mīlestību uz savu tautu, ar neaptraipītu valstsvīra un patriota godu, stingrs un nelokāms pēc rak-

stura, Francis Trasuns mūsu piekšā nostājas kā gara milzis, kuŗam viņa sirds un gods ir rādījuši tikai vienu ceļu: caur ciešanām un likstām ar neatlaidību pie latviešu tautas brīvības un labklājības. Ejot šo ceļu viņš ir sastapis daudz nelabvēļu un pretinieku, ar kuriem viņam nācies vest nesaudzīgu cīņu. Bet šinīs cīņās viņš nekad nav vadījies no personīgas dabas motīviem. Neviens, pat no viņa niknākiem pretiniekiem, viņam nevarēja pārnest savtīgus nolūkus, un valstiskas apziņas trūkumu. Šādā nemitīgā darbā un centībā noslēdzās arī viņa, nopelniem un panākumiem bagātais mūžs.

Šādiem, dziļi patiesiem vārdiem viņu raksturo nesen mirušais P. Laizāns un citi Fr. Trasuna laika biedri un līdzdarbinieki.

Trasuns ir miris, bet viņa gars un tautā nēstās idejas dzīvos laiku laikos. Šo ideju garā sevišķi grib dzīvot un darboties jaunatne, latviešu jaunatne. Tā noārdīs veco mūŗu atliekas un nobīdīs pie malas visus šķēršļus, kuŗi kaut

kādā veidā kavētu tautas vienības gara nostiprināšanos starp Latgali un pārējo Latviju.

Šinī darbā, kā liels garīgs vienotājs visos turpmākos laikos tad arī paliks Francis Trasuns.

*

Pēc cīņām un panākumiem bagāta mūža, Francis Trasuns aizgājis veļu valstī.

Par pāragro Latvijas dēla nāvi skumst netikai Latgale, bet, viņa nopelnus atzīstot un augsti novērtējot, viņu, kā latviešu tautas vienības paudēju, kas iesildījis latviešu sirdis un piegriezis prātus kopējai tautas lietai, kas sagrāvis mūrus, kuŗi ilgus jo ilgus gadus šķīruši un attālinājuši tautas brāļus, neļāvuši tiem domāt vienu domu, strādāt vienu darbu, viņu nožēlo arī visa latvju tauta. Sabiedriski un kultūras darbinieki, valsts vīri, saimnieciskās dzīves veidotāji, jaunatne — visi, visi, jo zemu nolieca galvas, godinot viņa piemiņu.

Tā, piem., lielais latvju dzejnieks Rainis viņa nāves gadījumā raksta: „Francis Trasuns bija pirmais latgalietis, kas meklēja un atrada ceļu uz saprašanos starp divām šķirtām mūsu tautas daļām. Savā skaidrā un gaišā politiskā gaitā viņš vienmēr tuvāk nāca tautas plašai masai un viņas dvēselei. . . . Tāda gaita dota tikai retam. Un viņš bija reta, stipri izteikta

personība, kuŗa spēja upurēties par saviem uzskatiem. Viņa piemiņa paliek nevien Latgalē, bet arī pārējā Latvijā.“

Tādus un līdzīgus novērtējumus par Fr. Trasunu deva visi, kas viņu tuvāk pazina un viņa darbu tautas labā pareizi saprata. Un kā gan citādi, ja ne ar apbrīnošanu un dziļu cieņu novērtēt viņa darbību un rīcību tautas daļu apvienošanā tautiskā, administratīvā un kultūrālā ziņā.

Par viņa lielo populāritāti visplašākās tautas aprindās liecina jau tas, ar kādu cienību katrs, pat vienkāršs zemnieks, kā vēl dzīvam esot, tā pēc nāves, par viņu atsaucās. Nebūs gandrīz neviena, kas nezinātu vai nebūtu dzirdējis Trasuna vārdu. Un kas tas raksturīgākais: viņa prestižs Latgales reliģiozās tautas acīs nemaz necieta pat pēc viņa izslēgšanas no baznīcas.

Bet vislielākās cieņas un atzinības parādīšana šam lielajam tautas dēlam notika tad, kad viņa atdzisušās miesas guldīja Rēzeknes Brāļu kapos, (katoļu kapos, viņu kā nolādēto, neuzņēma). Tauta, kas ar dziļām sērām bija saņēmusi ziņu par Trasuna nāvi, steidzās to pavadīt pēdējā šīs zemes gaitā. Ļaudis ar atsegtām galvām pavadīja vilcienu, kuŗā viņu no Rīgas pārveda uz Rēzekni. Stacijās sapulcējās mil-

zums ļaužu. Bet vislielākās ļaužu masas viņa apbedīšanas dienā saplūda Rēzeknē. Ar godu, kāds tam pelnīti no tautas pienācās, pavadītāju tūkstoši, asarām acīs mirdzot, zārku ar viņa mirstīgām atliekām guldīja zemes klēpī.

Tikai. . . savādi jau paliek to šeit pieminot, lielu kauna darbu pastrādāja daži Trasuna piemiņas zaimotāji, kuŗu darbu kvalificēt trūkst vārdu. Kādā naktī, pirms viņa apbedīšanas, tie aizbēra izrakto kapu, sametot tanī dzeloņdrātis. . . Un vai to, no šiem, cilvēku vārda necienīgiem, bija pelnījis taisni Francis Trasons?!

Bet tauta pēc šī nožēlojamā gadījuma savam pravietim — vienotājam un aicinātājam uz gaišākas nākotnes kalngaliem — pieķērās vēl stiprāki.

Lai tāpēc šodien un vienmēr noliecam galvas pie viņa kapa, soloties līdz ar politisko atsvabināšanos, atbrīvoties arī no tiem veciem aizspriedumiem, kas neļāvuši mūsu, latvju tautai, saaugt vienībā tik cieši, cik tas mūsu zemes un tautas — Latvijas — garīgam stiprumam, ārējam spožumam un visai iekšējai būtībai nepieciešams.

Jā tas notiks — būs nolikts krāšņākais piemiņas zieds uz viņa kapa, — bet mums, dzīvajiem, liecība un droša ķīla, ka mūsu brīvā un neatkarīgā Latvijas valsts pastāvēs mūžīgi, kā mūžīga ir latviešu tauta.

Literātūra:

- 1) Alfrēds Goba — „Latgale“, 1933. g.
- 2) Antons Svarāns — „Latgales sasniegumi Latvijas valsts laikā“, 1935. g.
- 3) „Jaunō Straume“ — 1933. g.
- 4) „Zemkopis“ — 1907. g.
- 5) „Drywa“ — 1907.—1910. g. g.